

ŠIAURĖS ATĒNAI

2012 m. birželio 8 d. Nr. 21 (1087)

ISSN 1392-7760 Kaina 1,90 Lt

Nepatiklus katinas mažame skverelyje — p. 2

Ilya Kaminsky: išmokite intymumo su savimi — p. 3

De Sade'as atgyja Kaune — p. 4

„Šiaurės kampo“ knygos — p. 8

Futbolo mėgėjai

ILJA ILF, JEVGENIJ PETROV

Penktadienio vakarą viskas prasidės, o beveik po mėnesio naujieji Europos futbolo čempionai lankstys po aikštę bučiuodami iškrovotą taurę. Kaimynėse Ukrainoje ir Lenkijoje vyksianti šventė, kuri prie ekrano prikaustys gausybę vyrų ir gerokai mažiau moterų, nugrims į istoriją, kaip atminties dulkes nunešė į užmarštį kitus čempionatus, kaip nugrimzdo į prieitį pirmasis mano suvoktas 1974 metų pasaulio futbolo čempionatas Vokietijoje. Pajūrio provincijos miestelyje antradienį išsirikiuodavome prie vienintelio spaudos kiosko laukti negausių „Futbol-Chokej“ egzempliorių, o kiemai būdavo pilni vaikų, kurie stengdavosi mėgdžioti žvaigždžių žaidimą. Ne kokybe, žinoma, bet glėbesčiavimus po įvarčio.

Visi žino, kad futbolo čempionatas yra didelis biznis – ne tik pelningas, bet ir nuostolingas. Brazilijoje žmonės pusiau oficialiai dirba ne visą darbo dieną. Kaip studijoje „Sporto aistros ir finansų rinka“ rašo ekonomistai Alexas Edmansas, Diego García ir Øyvindas Norli, akcijos ir vertybiniai popieriai vietinėse rinkose krinta tuomet, kai nacionalinė futbolo komanda pralaimi svarbias rungtynes. Beje, komandos sekė, kaip teigia tie patys ekonomistai, neturi jokio rimtesnio poveikio akcijų rinkai.

Rinkos lieka rinkomis, ir nors Lietuvos šiame čempionate nebus (o latvia Portugalijoje dalyvavo), futbolo šventė, kaip rašė Ilja Ilfas ir Jevgenijus Petrovas, patrauks organizuotų ir neorganizuotų futbolo mėgėjų dėmesį. Tuomet, kai jie rašė, nebuvu nei televizinės mediokratijos, nei reklamos *enjoy responsibly*, nei dirbtinių aikščių, nei dengtų stadionų. Bet tuo metu buvo galima rūkyti stadionuose.

Laikai keičiasi, ir tuo įdomiau juos prisiminti.

Vygantas Vareikis

David Marsh. B. Charlton v F. Beckenbauer. Visas žaidimas. 1966 metų Pasaulio taurės finalas. 2010

visos Maskvos, išsirikiuoja ilga linksma eile, kino studija išsiunčia filmuotojų grupę, kuri skubiai suka kadrus, vaizduojančius gatvės judėjimą Niujorke. Šie kadrai būtinai reikalingi filmui „Kapitalo ryklys“.

Betoninės stadiono atslaitės išvien nusėtos. Šiaurinėje tribūnoje žiūrovai išsivynioja ryšliukus ir jaudindamiesi užkandžiauja (jie nespėjo papieauti). Pietinėje, saulėtoje, tribūnoje iš laikraščių daromos juokingos trikampės kvailių kepurikės ir maišiukai, kurie užsimaukšlinami ant galvų.

Pagaliau nuaidi keturbalsis teisėjo švilpukas. Visi neužčiom atsidūsta. Rūkantieji iš anksto užsirūko, kad paskui ne reikėtų atitraukti dėmesio, o nerūkantieji deda į burną mėtinius dražė ir nervingai čepsi liežuviais.

Rungtynės prabėga taip greit, jog sukelia mėgėjo pasipiktinimą. Nors žaidimas trunka pusantros valandos, tačiau mėgėjui atrodo, kad jis yra apgautas, kad žaista tik dvi mi-

nutes. Ir net šias dvi minutes teisėjas buvo aiškiai neobjektivus, rėmė vieną žaidžiančių pusę. Mėgėjui visuomet atrodo, jog teisėjas veidmainiauja ir neteisingai teisėja, jog puolėjų penketukas nepakankamai greitai bėgoja, jog karys sparnas aplamai nė velnio nevertas, visiškai ištisės, ir įvartis įmuštas iš nuošalės, ir aplamai, jei aikštėje būtų jisai, mėgėjas, tai viskas vyktų daug įdomiau, teisingiau ir geriau.

Bet vis dėlto futbolo mėgėjas geras žmogus tikra to žodžio prasme. Jis jaunas. Jis jaudinas, karščiuojasi, sielojas, didžiai vertina darnų komandos žaidimą, tikslų kamuolio padavimą ir taiklų smūgį į vartus. Jis nemiegsta netaiklių ir vadinančių individualistų, kurie „nusivaruo nuo koto“, žaidžia patys už save ir sugadina visą nuostabujį futbolo žavesį.

Jokia žiūrovinė įmonė negali pasigirti tokia gausia darbo žmonių auditorija, kaip kad stadionas didelių tarptautinių rungtynių dieną „Darbininkų zona“ čia užima devynias dešimtasių visų vietų.

Antrasis puslaikis baigiamas žaisti jau temstant. Viršum aikštės praskrenda sunkus pašto lėktuvas. Jis dar apšviestas saulės, o tribūnose jau ryškiai tvyksčioja degami degtukai. Šią tylos minutę, kai belieka tik kelios brangios akimirkos atsilosimui ir kai žaidimas pasiekia aukščiausią įtampą, iš vienos pasikelia pirmasis pižonas su balta zomšine kepure ir, žengdamas per kitų kojas, leidžiasi išėjimo link. Jį vilioja svajonė patekti į tuščią tramvajų. Tučtuojau po šio fakto paaiškėja skaičius pižonų, esančių rungtynėse. Jų maždaug trys tūkstančiai. Jie šoka iš vietų ir lyg išprotėj dumia prie išėjimo. Tai menki žmogiūkščiai, kuriems tramvajus brangesnis už futbolą. Kiti juos niekina kaip streiklaužius.

Tuo metu, kai jie spygaudami, vienas kitam geldami, kovoja už vietelę galinėje tramvajaus stotyje, visa žiūrovų masė pergyvena paskutinišias nepakartojamas futbolo kovos kombinacijas.

Ir po finalinio švilpuko visi dar minutę sėdi nekrusteldami, atskelbia be bruzdesio ir, rinties kupini, keldami debesis dulkii, išeina į plentą. Čia, „pavyzdiniame kilometre“, aptariamas žaidimas ir galutinai susidarama nuomonė dėl šio ar ano žaidėjo.

Bloga čia vienišam žmogui. Norisi pasidalinti išpuodžiais, o pasidalinti nėra su kuo. Gailiai šypsodamas, pribėga vienišius prie žmonių būrelių ir užkalbina juos. Bet visi išsitraukę į ginčą, ir naujojo pašnekovo pasirodymas sutinkamas šaltai. Bloga vienišam!

Per pastarašias ižymias rungtynes ištiko bėda vieną aistringą futbolo mėgėją. Jis buvo stadione su didele kompanija, bet išeidamas minioje pasimetė su draugais. Ir atsitiko jam kas tik begali būti baisiausio – nebuvu su kuo pasidalinti išpuodžiais.

Jis blaškėsi tarp svetimų abejingų nugarų, neišmanydamas, ką daryti. Išpuodžiai tiesiog perpus ji plėsė. Ir, nepajégdamas sutvardyti jausmų, jis nutarė pasiusti kam nors telegramą. Bet kam?

Ir pagaliau štai kas įvyko: Syzranės mieste, naktį, laiškanešys prižadino ramutėlį tarnautoja, aukščiau minėtojo mėgėjo dėdė, ir įteikė jam telegramą. Užkampyje gyvenęs dėdė ilgai stovėjo, trypčiodamas basomis kojomis ant šaltų grindų ir stengdamasis suprasti nesuprantamą telegramą:

„Sveikin rezultatu trys du rinktinės naudai tšk Turkijos pasižymėjo kairiajame sparne Rebija kbl taktiskai teisėjavo Kemalis Rifatas kbl nudžiugink tetą.“

Dėdė visą naktį nebeužmigo. Teta verkė ir taip pat nieko negalejo suprasti.

1932

Iš: I. Ilfas, E. Petrovas. Kaip buvo gaminamas Robinzonas. Feljetonai. Vertė Liūnė Janušytė. V.: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1958

Kalbama, beje, kad kažoks originalas yra pasiūlęs laisvą bilietai į centrinę tribūną. Vos tik apie tai pranešęs, kaip bematant nugrimzdęs neorganizuotų žiūrovų minioje. Kokias dvi minutes minia sunkiai trepinėjo ir plūkėsi, o kai visi išsiškirstė įraudusiais veidais, įvyko vietoje buvo rastos tik dvi švarko sagos ir pelenų krūvelė. Taip iki šiol niekas ir nežino, kur dingo neapdairusis bilieto savininkas.

Kai iki rungtynių pradžios belieka pusvalandis ir kai žiūrovai plaukia būriais it silkės, o mašinos, susirinkusios iš

Aguonų gatvės katinas

Ksenijos Jaroševaitės skulptūra Jurgos Ivanauskaitės skvere

Rajonas tarp stoties ir centro, šiandien jam visai netinkančiu Naujamiesčio vardu. Pro pravirius bendrabučio langus veržiasi šilti maisto kvapai, muzika ir raudonos begonijos. Nenuspėjamo ir klastingo būdo rajonas. Kai pastarajį kartą čia landžiojau po kiemelius, mudvi su kudle užpuolė du katinai. Gėdingai traukėmės. Ši kartą bėgti nereikėjo, bet likau smarkiai apgauta. Eisiu dar.

Mažame skverelyje – pilka, 10 tonų sverianti katino skulptūra. Lankau ją šiltą vasarišką vakarą ir nusprendžiu, kad skulptūrą aplinkiniai gyventojai myli. Neaprašinėta, neapipaišyta. Vietiniams paaugliams einant pro šalį mergina ryškiu makiažu burbteli: „Ir kam reikia fotograuoti katino užpakalį?“ Fotografavau skulptūrą, kuriai tas pats – priekis, užpakalis ar šonas, o ji sako – katiną. Jų katiną. Ar nors vienas žmogus susijaudintų dėl netinkamu rakursu fotografuojamio Gedimino?

Nesu didelė katinų žinovė, todėl skambinu Ksenijai: „Ką reiškia toji katino išraiška?“ Ksenija Jaroševaitė – skulptorė, kurios darbų nesupainiosi su niekuo kitu. Nors tokie dideli masteliai jai nebūdingi, gali būti, kad, pažinodami jos surukturę, atpažinsite ir kitus menininkės kūrinius. Paprastai tai aptakių, masyvių formų nedidelės figūros. Vaizduojamas dar atpažystamas, tačiau jau nutoles kažin kur toliausiai. Tai nujausdamas žiūrovas neužima ima ytvys tolstantį, kalbinti ir vilioti jį mintimis, mėginti susidraugauti. Todėl prie skulptorės kūrinių kartais praleidžiamas gan daug laiko. K. Jaroševaitė itin retai kuria skulptūras viešosioms erdvėms. Interviu Giedrei Jankevičiutei žurnale „Dailė“ ji teigė: „...kaip skulptorė privalaus nestatyti skulptūros ten, kur jos nereikia, nors ir kaip norėtusi; kad turiu atitinkamai elgtis – nesityčioti iš Dievo, žmonių ir gyvūnų, nes pati esu kūriny; kad visada reikia prisiminti, jog kladindai suprasta laisvę daryti bet ką yra destruktyvi ir sukelia agresiją bei smurtą.“

Katino išraiška reiškia nepatiklumą. K. Jaroševaitė – sąžininga ir patyrusi skulptorė. „Reikia mylėti artimą savo.

Autorės nuotrauka

Žinodamas, ką blogo jis gali tau iškirsti, turi pasistengti užkirsti tam kelią“, – taip ji aiškina skulptūros masyvumą (kad būtų sunku nuversti) ir katino išraišką. Toks savarankiškas ir stiprus katinas, sutikęs gyventi mieste. Stovi sau su tryliką dryžių ant nugaro, lyg ką tik savo sunkiomis, bet minkštomių kojomis nušokęs tiesiai tarp gyvenamujų namų Aguonų gatvėje. Žvilgčioja į šiukšlių konteinerius šalimaus. Per trejus metus sulaukė ne vieno vandalizmo akto – nutepliotas, nurašinėtas, išpiestas, apspardytas. Atlaikė. Skulptorė iš jo būtent to ir tikėjosi.

Kai jį lankau, buvo nupraustas „Poezijos pavasario“ proga. Tai mane ir suklaidino – net pradėjau išivaizduoti,

kaip idiliškai jie čia visi drauge gyvena – atžagaroko rajono ir savarankiško katinų meilės istorija mintyse skambėjo patetiskai, bet vis tiek gražiai. Tikroji istorija, pasirodo, kiek kitokia. Dabar mėginu išsiaižduoti jį pažymėtą kokiu beprasmisku užrašu, tačiau sunku patikėti, kad masyviai, labai tvirtai formai galėtų pakenkti laikini dažai. Kaimietiško katinų taip lengvai neišgąsdinsi. Kodėl kaimietiško? Nes katinas sukurtais iš kaime rasto lauko akmens. Kol taps skulptūra, jis laukė Pašiaušės kaime Kelmės rajone, ten ir pradėjo savo gyvenimą. Skulptorei kaime pradėjus dirbtį su didžiuoliu, penkiolika tonų sveriančiu akmens, kaimynai negalėjo patikėti, kad iš to kas išeis. „Numetus“ penkias tonas, skulptūra vis dėlto atsirado. Tuomet kaimynė nusirito savo kasdienę skarelę, pasipuošė išeiginiu kostiumeliu ir atejo nusifotograuoti prie katinų, kuris per tą laiką irgi greičiausiai tapo kažkiek jos. Prie katinų skvere mielai fotograuojasi ir vaikai. Ne palangiškė Žaltienė, bet vis vien – kažkiečio geru prisiminimų dalis.

Didelė dalis besifotograuojančių net nežino, kad šminėja po rašytojai Jurgai Ivanauskaitėi dedikuotą skverelį. Jo centre stovintis katinas neturi jokios žymės, nurodancios, kad priklauso rašytojai. Logiška – antakliai ar pavadėliai netinka savarankiškiems katinams. Norintys čia prisiminti netoli ese gyvenusių rašytojų gali apsieiti be pompastiškų ženklių ir frazių. Skverelį įzenklinantis katinas tam tie siog netrukdydys.

Keistokas kaimiško katinų gyvenimas prieštotoje. Vieini paglosti, kiti paspiria. Nenuobodu. Džiaugiuosi, kad katinui apdairiai ir sažiningai suteikta būtent ši – ori nepasitikėjimo išraiška. Manau, kartais užsuksiu čia, kai gyvenime prieiks visos įmanomos moralinės ir psichologinės paramos. Kur kitur semtis atkaklumo ir gyvenimo išminties, jei ne iš katinų, oriai gyvenančio rajone tarp stoties ir centro, ten, kur katės didesnės ir stipresnės nei šunys?

AISTĖ PAULINA VIRBICKAITĖ

Laiku ir nelaiku

Sieloms, trokštančioms, kad jas atsiimtu

Nūnai prašyčiau pasiklausti apie praeities amžius, seinių prieš tave praėjusius, nuo tos dienos, kai Dievas sukūrė žmones žemėje, pasiteirauti nuo vieno dangaus krašto iki kito, ar įvyko kada nors tokis didingas įvykis kaip šis, ar kada nors kas nors panašaus buvo girdėta? Ar girdėjo kokia nors tauta balsą Dievo, kalbančio iš ugnies, kaip tu kad girdėjai, ir yra išlikusi gyva? Ar koks nors dievas kada nors bandė eiti ir paminti sau tautą iš kitos tautos rykštėmis, ženklais ir stebulkais, karu, galingai pakelta ranka ir klaiką keliančiais darbais, kaip VIEŠPATIS, jūsų Dievas, kad padarė tau matant dėl jūsų Egipte? Žinok tat šiandien ir dėkis iširdi, kad VIEŠPATIS yra Dievas ir aukštai, danguje, ir čia, žemėje, – nėra kito. Laikykitis jo įstatu ir įsakymu, kuriuos duodu tau šiandien tavo labui ir tavo palikuonims po tavęs, idant ilgai gyventumei žemėje, kurią VIEŠPATIS, tavo Dievas, duoda tau visam laikui.

Ist 4, 32–34. 39–40

Taip. Tiesą sakant, tai, kas čia parašyta, turėjo būti labai išpūdinga. Reikėtų pabandyti prisiminti, ar kur nors būta tokiai įvykių, kad kokia nors visa tauta būtų girdėjusi balsą Dievo, kalbančio iš ugnies, kad, girdėdama tą balsą ir regėdama tą ugnį, būtų išlikusi gyva. Žinoma, daug kam kyla klausimas, kas čia per Dievas, kad susidūrimas su juo akis į akį, jo regėjimas ar girdėjimas gali grėsti mirtimi. Kodėl žmogus, anot Biblijos autorių, tokis silpnas ir nepajėgus su juo susitikti? Argi nesame skatinami jo ieškoti ir argi neturėtų susitikimas su juo būti didžiausios laimės ir džiaugsmo patyrimas, vedantis į mistinį susijungimą? Argi Dievas nėra absoluti meilė, kuri leidžia nebent tik panirti į ekstazę, o ne žūti? Žmonės sako, kad taip ir turėtume suprasti – ta galia, vadina Dievu, todėl taip ir vadina, kad susidūrimas su ja išskirtinis. Ir ne dėl meilės ekstazių ir susiliejimų organizmų, o kaip su Kažkuo, kas yra anapus žmogiško suvokimo ir patyrimo ribų. Bent jau tol, kol žmogus lieka ribojamas savo kūno, jo gebėjimų matyti, girdeti, jausti tik tiek, kiek pakanka kūniškam egzistavimui. Nieko nuostabaus, kad ša-

manai, ankstesnieji žydų mistikai, leisdamies į vadinamąjį sielos kelionę už akimis regimo ir ausimis girdimo pasaulio ribų, turėdavo ypač rūpestingai ruoštis ir naudoti visas įmanomas priemones, kad siela grįžtų atgal sveika, nepamišusi ir nesutrikusi. Dieviška šlovė šiuo požiūriu yra Kažkas Kitas, kitas Asmuo, esantis priešais, su kuo niekada niekas negalės susilieti kitaip kaip tik išnykdamas, sudegdamas. Tai yra mirtyje. Ir ne tik kūno. Nebent tas Kažkas labai jau save apribotų ir neatskleistų visos pilnatvės. Gal tada ir būtų galima imti saugiai alpti iš ekstazės... O jei nepasidrovės ir apreikš didesnę dalį savo didybės?! Apie tai ir kalba... Toks susidūrimas turėtų būti neišdildomas. Negalėjai tuokart ištarti, kad čia gal reaktyvinis lėktuvas, o ne Dievo balsas griaudžia.

Išsiaiškinus, kad pranašiškas susidūrimas su tuo Kažkuo ne tokis jau nekaltas ir nepavojingas, galima aptarti ir žodžius: „Ar koks nors dievas kada nors bandė eiti ir paminti sau tautą iš kitos tautos rykštėmis, ženklais ir stebulkais, karu, galingai pakelta ranka ir klaiką keliančiais darbais, kaip VIEŠPATIS, jūsų Dievas, kad padarė tau matant dėl jūsų Egipte?“ Kiek man žinoma iš pasaulio religijų istorijos (nors ir negalėčiau pasigirti, kad viską žinau), tokio dievo iš tikrujų niekur nėra ir nebuvo. Tokio, kuris su tam tikra pasirinkta žmonių grupe užmegztų išpareigojimo santykius, ir tų išpareigojimų vykdymas būtų vadinamas atpirkimo sąvoka. Nors daugeliu ši sąvoka pernelyg migloti ir nekeilianti jokių prasmingesnių asociacijų. Tačiau ją galima išversti ir kiek kitaip, prasmingiau mūsų ausiai: atgavimas, atsiėmimas kažko, kas tau priklausė, atlikus ką nors, tarkim, paaukojus kažką, atidavus mainais, pritaikius kokius nors sugrąžinimo įstatymus arba teismo būdu. Įvykis, i kurį čia Mozė daro aliuziją, yra visiems labai gerai žinomas kaip išgelbėjimo iš Egipto vergijos įvykis, apie kurį Išėjimo knygoje (6, 6–7) sakoma: „Todėl sakyk izraelitams: „Aš esu VIEŠPATIS! Išlaisvinsiu jus iš egiptiečių lažo ir išgelbésiu iš jų vergijos. Atpirkisiu jus pakelta ranka ir teismo rykštėmis. Pasiimsiu jus kaip tautą ir būsiu jūsų Dievas. Jūs žino-

site, kad aš VIEŠPATIS, jūsų Dievas, kuris išlaisvino iš egiptiečių vergijos.“ Tas išlaisvinimas buvo Atpirkimas, t. y. atsiėmimas sau, atgavimas tautos, kuri buvo įkalinta vergijoje, supančiota pančiais. Ir, užbėgant už akių galimiems protestams, kad tai kažkokis savavališkas ir vienpusis to klaiką varančio Dievo veiksmas pasidaryti sau vergais tą išlaisvintą iš anos vergijos tautą, galima priminti kitą eilutę (Iš 2, 23), kurioje pasakoma, jog izraelitai šaukėsi Dievo, kad išgelbėtų, ir po išgelbėjimo įvyko Sandoros aktas, kuriuo jie išpareigojo vienas kitam: tie, kurie tuo išpareigojimu tapo izraelitais, ir tas, kuris turi galią išlaisvinti. Taip pat ir atsiimti, atgauti. Jeigu, žinoma, tam parodomos noras. O tada galima laukti ir ženkli, ir nuostabą keliančią įvykių, ir to, ką čia prel. Antanas Rubšys verčia žodžiu „rykštės“. Gal jis tą žodį pasirinko dėl tradicinės lietuviškos auklėjimo priemonės, bet hebraiškame tekste vartoja mas, kuris reiškia „gundymas“, „išbandymas“. Ta prasme, kuria liaudis sako „negundyk Dievo... Na, rykštės vaikams gal ir yra didelis jų meilės tévams išbandymas. Šia prasme ši žodžių būtų galima pateisinti. Bet nemanau, kad vaikai visada tą išbandymą išlaiko. Gal nereikėtų rizikuoti. O kaltant apie dieviškus ar Dievo leistus įvykius ir vyksmus – Biblijoje jie vadinami pamokomis, o ne bausmėmis, išbandymais, kurių tikslas, kaip ir Abraomo išbandymo atveju, ne sadistiškas kankinimas, bet suteikimas galimybės atskleisti geriausiomis savybėmis, kurios kitokiu būdu liktų paslėptos ir niekam nežinomas, net ir pačiam asmeniui. Arba mokytis iš patirties, suvokiant, kur veda tas kelias, kuris buvo pasirinktas.

Ir paskutinis dalykas: nereikėtų užmiršti, kad ta „tauta“, apie kurią čia kalbama, – ne etnosas. Jau laikas atskiratyti šitos iškreiptos tautiškumo sampratos. Tai tiesiog žmonių bendriją, vienijama, sukurta tos Sandoros, ir jos pilietybė yra atvira. Ir tokiu būdu tie Mozės žodžiai skirti kiekvienai sielai, kuri tik trokšta būti atgauta, atsiimta.

-akp-

Poezijos rašymas intymus

ILY KAMINSKY (g. 1977) – poetas, dėstytojas, poezijos leidinių redaktorius, renginių organizatorius, užburiantis intensyviu pozityvumu, autentišku kūrybingumu, neatidėliotinu poreikiu perduoti esminį poetinį pranešimą. Gimės Ukrainoje, žydų šeimoje, vėliau su šeima emigravęs į Jungtinės Valstijas, rašantis rusiškai ir angliskai, vos dvidešimties sulaukęs stulbinančio pasisekimo neaprēpiamoje Jungtinės Valstijų poetinėje arenaje, jis lieka ištikimas asmeniniam ir poetiniams intymumui, diskretiškumui. Jo kūrybinis pasaulis persmelktas rusiško lyrizmo, egzodo, netekties motyvų, tačiau labai šiuolaikiškas, aktualus, liūdnai linksmas.

Lietuvos poezijos gerbėjams I. Kaminsky pažstamas iš 2011 metų „Poetinio Druskininkų rudens“. Jo eilėraščių paskelbta renginio almanache „Poetinis Druskininkų rudo 2011“. Šią vasarą poetas vėl viešės Lietuvoje ir dalyvaus Vilniuje rengiamuose Vasaros literatūros seminaruose (*Summer Literary Seminars*).

– *Kada pirmą kartą susipažinote su poezija? Kada pradėjote mokytis anglų kalbos ir kaip atsiskaito, kad ja pasirinkote rašyti?*

– Prieš mums atvykstant į Ameriką jau kurį laiką rašiau eiles rusiškai. Kai atvykome į šią šalį, man buvo šešiolika. Išskirėme Ročesteryje, Niujorko valstijoje. Pasirinkimo rašyti angliskai klausimas tuomet būtų buvęs ironiškas, nes nė vienas nemokėjome angliskai. Aš vos ne vos atpažinai raides. Tačiau atvykimas į Ročesterį buvo laimingas atsitiktumas, stebuklinga dovana, jaučiausi kaip atvykės į kokį „Yaddo“. Ten nebuvu ko kito veikti, tik rašyti eiles! Taigi, kodėl angliskai, o ne rusiškai? Tėvas mirė 1994 metais, praėjus metams po mūsų atvykimo į Ameriką. Išsyk supratau, kad nesugebėsiu apie jo mirštį rašyti rusų kalba, kaičiau vienas autorius sako apie savo mirusį tėvą: „O, netapk tik gražiomis eilėraščio eilutėmis!“ Pasirinkau anglų, nes niekas šeimoje tos kalbos nemokėjo, niekas, su kuo kalbėjau, negaliėjo perskaityti to, ką rašiau. Aš pats jos nemokėjau. Tai buvo lygiagretė realybė, beprotiška laisvė. Taip yra iki šiol.

– *Kokiomis aplinkybėmis būdamas paauglys atvykote į JAV?*

– Brolis išvyko pirmas. Jis įsimylėjo meringą, kuri buvo beišykstant į Ameriką, vedė ir išvažiavo. Tačiau tėvas nenorėjo važiuoti. Odesa tėvui buvo ne tik namai, tai buvo jo gyvenimas. Imigracija – sudėtingas žaidimas. Niekan nerekenduočiau. Tai milžiniško emocinio pasikeitimo laikas. Ji laužo gyvenimus. Bet žlugus Sovietų Sajungai žydų šeimai Ukraine gyventi tapo nepalyginti sunkiai. Sovietų laikais tėvas buvo turtingas, todėl galėjo papirkti valdinininkus mainais už mūsų saugumą. Vėliau, nepriklausomoje Ukraine, partijos nariai gana atvirai virto mafijos nariais, todėl tapo beveik nepaperkami. Be to, tėvo turtą pradangino infliacija. Tai buvo smarkių pilietinių neramumų laikai. Kaimynėje Moldovoje vyko karas, ant mokyklų krito bombos. Vieni mūsų draugai paliko namus nešini viena apatiniai pora ir niekada negrįžo. Kai 1993 metais Jungtinės Valstijos patvirtino mūsų, kaip politinių pabėgelių, parašką, išvykome.

– *Kaip prisitaikėte prie gyvenimo Jungtinėse Valstijoje? Ar pradžioje buvo sunku? Ar patyrėte didelį kultūrinį šoką? Ar kartais dar grįžate į Ukrainą? Ar ilgités joss?*

– Kaip sakiau, atvykome į Ročesterį Niujorko valstijoje. Kultūrinį šoką? Aš, asmeniškai išvykimą suvokiu kaip neapsakomą dovaną. Žmogus iš karto gali žvelgti į savo praeitį, tarsi ji būtų miestas slėnyje, o jis skristų virš to miesto. Ir tai ne sapnas. Ne, niekada negrįžau. Jau beveik dešimt metų. Ukraine jau nebe ta. Jie netgi kalba kita kalba, ukrainietiškai. Šalies, kurią palikau, nebéra, jis išliko tik mano vaizduotėje. Tai tikriausiai gerai. Tačiau turite suvokti ir kai ką daugiau: kaip galiu grįžti į gimtajį miestą kaip turistas? Būtų labai vulgaru. Žmonės ten kenčia, suprantate. Negaliu turistauti po jūs kančias.

– *Koks jausmas rašyti placių mėgstamas eiles negimtaja kalba? Ar pradžioje nebuvu keista? Kaip jaučiatės dabar rašydamas rusiškai, juk jau ilgai gyvenate Valstijoje?*

– Na, reikėtų pradėti nuo to, kad vis dar rašau rusiškai. Ir daug skaitau rusiškai. Ar laikau save amerikiečių poetu? Taip. Tačiau privalau atsakyti į klausimą, ką reiškia būti amerikiečių poetu. Kokia mano amerikietiška patirtis? Ji susideda iš to, kad juokiuosi su draugais, myliuosi su meringina, pykstuosi su šeima, myliu savo šeimą, myliu vandenyną (myliu vandenį), mėgstu keliauti traukiniu, mėgstu šią žmonių kalbą. Tačiau tai būdinga visiems, ar ne? Taip. Ir todėl pašelusiai priešinuosi etiketėms „rusų poetas“ arba „poetas emigrantas“ ar net „amerikiečių poetas“. Esu žmogus. Nuostabu būti žmogumi.

– *Kodėl rašote eiles?*

– Nes negaliu sustoti. Kaip sako tėtušis Yeatsas, „ginčas su kuo nors kitu yra retorika. Ginčas su pačiu savimi – poe-

zija.“ Lyrinis balsas pirmiausia yra žmogaus balsas, kurį visi turime. Poezija yra tarptautinė kalba. Karyems fleita grojančio berniuko īvaizdis iš Horacijaus eilėraščio prieinamas visomis kalbomis, suprantamas visoms civilizacijoms. Man patinka kalbos: anglų, rusų, ukrainiečių, slovėnų, bulgarų, lenkų ir taip toliau. Tačiau pripažistu, kad poezijos kalba yra aukščiau už kalbą. Tai, kad eilėraščius rašau keliomis kalbomis, tik patvirtina mano teiginį.

– *Ką galvojate apie poezijos vertimo mechanizmą? Jos dvišių? Ko ir kiek prarandama verčiant? Ar verčiate savo poeziją?*

– Achmatova yra pasakiusi, kad poezijos vertimas – tai tarsi savo paties smegenų édimas. Gana aiškiai suprantu, ką ji nori pasakyti, tačiau tai žiauri tiesa. Manau, kad vertėjo darbas ir požiūris yra labai svarbi užduotis. Ko vertime ne tenkama? Daug ko? Gimtosios kalbos melodijos, tam tikro archetipinio, kultūrinio betarpiskumo. Tačiau kas atranda? Kas išsaugoma? Įvaizdis išlieka, jei vertėjas iğudės (ir jei jam sekasi), jis išsaugo ritmą.

– *Be kitų apdovanojimų, nesenai laimėjote Ruth Lilly poezijos stipendiją. Jūsų poeziją šlovina garbiausi Amerikos poetai, tačiau liekate stulbinamai kuklus ir tai neatrodė apsimestinai! Kaip visa tai paveikė Jūsų kūrybą? Kaip jaučiėtes, sulaukęs šitiek žymų poetų pripažinimo pačioje rašytojo karjeros pradžioje, būdamas tokas jaunas?*

– [...] Pagyros, pripažinimas, apdovanojimai, knygų leidimai yra nuostabus dalykas ir jaučiuosi nepaprastai – ne paprastai – už juos dékingas, tačiau kaip jie susiję su mano poezija? Niekaip. Kai prisidėu užrašyti eilutės arba ją niūnuoju sau po nosimi, arba kai tą eilutę pasakau draugui – tą akimirką mano gyvenimas priklauso nuo jos! Ji yra mano būtis, balsas, atmintis, vaizduotė – o šie dalykai intymūs. Poezijos rašymas yra intymus. Taip, daugelis atkreipia dėmesį, kad mano poezija patinka publikai. Tačiau tas „patikimas“ téra gebéjimas intymiai bendrauti su daugeliu žmonių vienu metu. O dėl amžiaus, na, man jau beveik dvidešimt šešeri (dabar poetui trisdešimt ketveri – E. K.). Didis rusų poetas Lermontovas dvidešimt šešerių jau buvo miręs. Taigi, man... tarsi... reikia laikytis kitų standartų, ar ne?

– *Kokia pirmoji Jūsų poezijos publikacija?*

– Vaikystėje Odesoje nemažai savo kūrybos paskelbiau laikraščiuose. Būdamas dvylikos tryluos rašiau straipsnius proza. Džiauguosi, kad pradėjau nuo prozos, dabar bent jau netenka dėl jos raudonuotė. Poezija man visuomet buvo intymus užsiemimas. Apie ją nesiskelbiau. Tačiau 1992 metais Odesoje išleidau knygelę, tai buvo poezijos ir prozos derinys pavadinimu „Blagoslovennyj gorod“, laisvai išvertus tai būtų „Palaimintas miestas“.

– *Ar niekuomet negalvojote, be poezijos, rašyti ir proza?*

– Taip, nesiliau apie tai mąstęs. Grožinė kūryba yra pasakiškas dalykas. Manau, kad šio šimtmecio romanų ir apskymų pramonė nuostabi. Kai kuriuos prozininkus mėgstu labiau nei daugelį poetų, pavyzdžiu, Isaak Babelis ir Vladimir Nabokovas. [...]

– *Sunkus klausimas. Kaip apibūdintumėte savo kūrybą, stilų, literatūrinį skoni?*

– Na, paméginkime šitaip: seni mano eilėraščiai nuobodus, nauji – malonumas. Tikrai. Ne, ne visai. Na, gal. Truputį pasiginčysi pats su savimi. Ar esu poetas? Taip, esu poetas. Tačiau pirmiausia esu žmogus ir jei nesugebu to pripažinti savo poezijoje, ją išduodu. Apie ką rašau? Apie tai, apie ką rašoma tūkstančius metų: elegijas, garbinimus, džiaugsmą, žaismingumą, geismą, anekdotą, ašarą. Mėgstu rašyti ilgus eilėraščius – penkių, dešimties, dvidešimties puslapių. Kartu man esmiškai svarbus dėmesys detalėms. Kaip Paulis Celanas [...] kažkur sako: „Dėmesys yra natūrali dvasios malda.“ Na, o dėl naujų mano eilėraščių – apie juos kur kas linksmiai kalbėtis. Šiuo metu rašau ilgą eilėraštį apie šalį, kurioje visi žmonės kurti. Tai eilėraštis apie tylą. Pats esu kurčias. Ir kalbu į tylą, ir vėl į tylą, žinodamas, kad tyla mane verčia kalbėti. Ar tai žmogiška dilema? Žinoma. Taigi šiame naujame eilėraštyje yra daug klausimų (kaip mano žydė mama sako: „Jis atsako klausimui į klausimą“), yra apie ką pagalvoti. Tačiau yra nemažai ir ilgesio, keiksmų, dulkinių, mirties, garbinimo, išskaudinimo ir netgi kalbėjimosi apie tai su vaikais.

– *Sakote, kad daug to, apie ką rašote, kyla iš Jūsų vaizduotės. Ji turėtų būti ypatinga. Tačiau kai kas tikriausiai ateina ir iš gyvenimo. Ar Jūsų kūryboje yra veikėjų iš Jūsų gyvenimo? Rašote daug eilėraščių apie savo tėvą. Kiek žmonės Jūs paveikė ir (arba) ikvėpė rašyti?*

– Na, vargu ar aš išpažinties poetas. Siekiu būti dvasingu poetu. Siekiuapti geru pasakotoju. Siekiu užfiksuoti tuos palaimingus būties akimirknius. Tačiau šeimos pasaikojimai – ne man. Naudoju personažus, balsus, mylimosios prisilietais, žinoma – tai, kas yra tiesa, kitaip nebūčiau

nuoširdus. Tačiau tokia atmintis be galo „selektyvi“. Tuos eilėraščius galima vadinti „kūrybiniais memuarais“. Galiu duoti pavyzdį iš knygos „Musica Humana“, kurioje kalbu apie Osipą Mandelštamą. Jis buvo nužudytas, o jo žmona Nadežda ištremta. Tačiau mano senelis taip pat buvo nužudytas 1937 metais, o močiutė dvidešimčiai metų ištremta į Sibirą. Taigi, kai kuri medžiaga ir iš mano gyvenimo.

– *Kokie keli Jūsų mėgstamiausi poetai ir rašytojai?*

– Horacijus, Vergilijus, Šekspyras, Katulus, Puškinas, Mandelštamas, Pasternakas, Achmatova, Cvetajeva, Montale, Dickinson, Ungaretti, Parra, Kavafis, Celanas, Traklis, Rilke, Anna Swir, Anna Kamenska. Ir daugelis kitų. Nejmanoma visų išvardyti. Galiu pradėti nuo Audeno arba Sapfo, arba Andrew Marvellio. Man patinka Miltonas ir man patinka Mickievičius. Vardiju be jokios tvarkos. Galėčiau paminti dar kokius penkiasdešimt ar šimtą vardų.

– *Redaguojate žinomą internetinį žurnalą „In Posse Review“. Kas tenai atvedė? Kokie šio darbo džiaugsmai ir rūpesčiai? Ką galvojate apie internetinius literatūros leidiinius? Kokie jų pranašumai ir trūkumai?*

– Žurnalas „In Posse Review“ – didžiulis malonumas. Prieš kokius trejus metus nusinčiau savo eilėraštį Mike'ui Neffui, „Webdelsol.com“ redaktoriui. Jis atrašė ir paklausė, ar nenorėčiau redaguoti žurnalo „In Posse“ poezijos škilties, nes leidinys yra „Webdelsol.com“ ir Rachel Callaghan, mano nuostabios kolegės, kūrinos. Pakilmai ir nuosmukiai? Na, reikia užsiimti tokiais dalykais kaip teksto apipavidalinimas, o tam ne visada turiu pakankamai laiko. Tačiau būna nuostabu gauti pirmakursio eilėraštį ir nesusilaikius išsižioti: oho! Man labai patinka tokios akimirkos. Visuomet be galo malonu netycia gauti kokio nors poeto, kurio kūryba metų metais gérėjaus, eilėraštį. Tai stebina ir palieka didžiulį išpūdį: jis nori spausdintis mano leidinyje! Kalbant apie internetinę leidybą, man atrodo, kad tai nuostabus – dalykas. Ji atveria daugiau demokratijos, tačiau moko ir to, kur demokratija privalo baigtis ir kur privalo prasidėti literatūrinis skonis. Man, kaip literatūros redaktoriui ir rašytojui, tai itin vertinga pamoka. Internetinė leidyba suteikia tiesioginio bendradavimo pojūtį, tai, kad ne tik perduodi ką nors nepažįstamiams, bet ir su jais tiesiogiai bendrauji. Man labai patinka šis elektroninės leidybos aspektas. Taip pat, kadangi esu rusakalbis, gyvenantis ne Rusijoje, internetui esu be galo dékingas už tai, kad galiu sekti šiuolaikinės literatūrinės erdvės naujienas. Gal tai Jus ir nuostabins, bet Džordžtauno universitete, kur baigiau bakalauro studijas, buvo dėstomas kursas „Šiuolaikinė rusų literatūra internete“. Jis buvo labai paklausus. Taigi, tiesioginio bendradavimo požiūriu elektroninė leidyba, manau, gali labai daug duoti.

– *Ar mėgstate rašyti ypatingoje vietoje, ar rašote, kur galite, kada galite?*

– Neturiu ypatingų vietų. Šiuo metu džiauguosi rašymui radęs vieną kitą valandą. Gebéjimas rašyti bet kada ir bet kur yra nepamatuojama dovana, už kurią esu neapsakomai dékingas.

– *Esate vienas organizacijos „Poetai už taiką“ („Poets for Peace“) iškūrėjų. Papasakokite apie tai.*

– [...] Šią organizaciją įkūrė su teisininkė Paloma Cappanna 1990 metais, užsîtęsusios krizės buvusioje Jugoslavijoje metu. Tačiau organizacijos veikla iš tiesų išsibėgėjo po Rugsėjo 11-osios įvykių. Rengiamo daugiau nei 100 skaitymų skirtingoje šalyse ir beveik visuose didžiuosiuose JAV miestuose. Sumanymas yra kvieсти poetus nemokamai dalyvauti skaitymuose ir rinkti klausytojų aukas tokiomis pagalbos organizacijomis kaip „Gydytojai be sienu“, „Survivors International“, Raudonasis Kryžius ir taip toliau. Daugelis garsiu poetų mums skaitė nemokamai. Daug eilinių poetų ir organizacijų mus rėmė ir, ačiū Dievui, remia iki šiol. Man regis, nuostabu pakvesti poetus dalyvauti skaitymuose ir taip padėti pagalbos organizacijoms. Iškūrėme ir apdovanojimą jauniems poetams. Dirbame ir su kitomis organizacijomis, tokiomis kaip Jungtinės Tautos, su kuriomis vykdome projektą „Civilizacijų dialogas per poeziją“. Esame visuomet atviri naujoms bendradarbiavimo galimybėms.

– *O dabar neišvengiamas klausimas apie patarimus jauniems rašytojams: ką patartumėte kitiems jauniems žmonėms, kurie nori kurti literatūrą?*

– Pasakysiu tai, ką mano mokytojas patarė man. Išmoki te intymumo. Tik kai išmoksites intymumo su savimi, galėsite pradėti rašyti. Daug skaitykite. Taip, daug skaitykite. Skaitykite viską.

Graikiškoji pjesės „De Sadas – Žiustinai...“ de(re)konstrukcijos fejerija Kaune

Tačiau laisvė pasirinkti ideologiją, visada spinduliausiuoju ekonominės prievartos šviesa, visose srityse pasirodo kaip visada ta pati laisvė. Būdas, kuriuo jauna mergina duoda sutikimą ir baigia privalomą pasimatymą. [...] žodžių pasirinkimas pokalbyje, net visas pagal žlungenčios gelminės psychologijos savoką tvarką suskaidytas vidinis gyvenimas liudija apie mėginimą paversi save sėkmėi adekvacių aparatu iki instinktyvius potroškius atitinkančių kultūros industrijos siūlomų modelių.

Theodor Adorno

Režisierius Cezaris Graužinis teigė, kad teatre „Eksarcheion“ (Atėnai) kurdamas spektaklį vienai aktorei – Marijai Papadopoulou – „De Sadas – Žiustinai...“ negalvojo, jog kada nors bus galimybė parodyti šį kūrinį Lietuvoje. Tačiau gegužės 9 dieną festivalio „Monobaltija“ organizatoriu rūpesčiu spektaklis buvo parodytas. Pamatėme Lietuvoje nematyta Markizo de Sade'o poetikos ir idėjų interpretaciją, lakonišką, žaviai įtaigia nerimo dėl žmonijos grimzdimo į naują barbarybę viziją, kur Dievą pakeičia racionalus protas, kur prioritetas suteikiamas planavimui, kur individas paskęsta anoniminėje orgazminio virpilio krečiamoje minioje.

Scenoje – sterili erdvė. Ant šviesą atspindinčios ledo blizgumo stačiakampės pakylos – įspūdinga jauna moteris ilgais gelsvomis garbanomis vilnijančiais plaukais, puošniu, beveik barokiniu aukso gelsvumo kostiumu. Puikaus sukirkimo, rūpestingai parinktomis detalėmis drabužis puikiai dera su stilingu apavu. Prie kostumo (o gal grimo?) detalių priskirtinos jos išpuoselėtos rankos su plėšraus paukščio nagais – užlinkusiais, juodais, blizgančiais (kostumo ir grimo dailininkė Vilma Galeckaitė-Dabkinė). Moteris retkarčiais suneria pirštus, sukurdama gnybtą, plaukų spaustuką, pelékautų iliuziją, aštraus, patrauklaus, kibaus kankinimo įrankio vaizdą – tobulas grožis, bylojantis apie fizinio skausmo galimybę. Ypatingas ir aktorės grimas, ypač neregėtai ilgos blakstienos, pabrėžiančios kiekvieną jos akijų vokų virptelėjimą, o veidui suteikiančios tokio ryškumo, kad susidaro įspūdis, jog žiūrovai mato stambų planą televizoriaus ekrane. Aktorei belieka gyventi. Jos plastika lengva, laisva, gestai, rodos, šlama, kaip ir auksaspalvės suknėlės klostės. Nors spektaklio režisierius ir scenografas C. Graužinis kalbėjo, kad jo idealas – aktorius, stovintis viename šviesos spindulyje, M. Papadopoulou gali laisvai judėti jai paskirtu blizgios pakylos paviršiumi. Tą veiksmą ji atlieka taupiai, nes jos vaidybos įtaigai visai pakanka išraiškingo veido ir kelis kartus pasuktis visu kūnu, pavyzdžiu, kai ji grakščiai imituja vyriško onanizavimosi gestus. Aktorė retkarčiais prieina prie aukšto siauro stalelio, ant kurio pastatytais stiklinis indas su vyno spalvos gérimu – jai atsigerti. Šiame spektaklyje taupiai naudojamos ir šviesos (šviesų dailininkas Rimas Petruskas). Pasitelkiamas baltas apšvietimas. Prožektorių spindulių kryptis kaitaliojama taip, kad kartais šviesa, atsi-spindėjusi nuo pakylos paviršiaus, srūva iš apačios. Spektakliui baigiantis numatyta ir tai, kad visą sceną užlietu raudona šviesa – ji pamažu koncentruojama į aktorę, kol sukuriamas raudonos skulptūros, stovinčios ant juodo postamento, gal karsto viršaus, vaizdas. Štai toks sterilus, estetiškas vizualumas visai atitinka akustines šio spektaklio savybes.

Suskambus Vincenzo Bellini „Casta diva“ įžangai, kaip tik tą momentą, kai turėtų prasidėti vokalinė partija, ištariamas pratisas iškilmingas kreipinys „Žiustina!“ – juo ką tik pasirodžiusi ekscentriškai papuošta aktorė ir pradeida monologą, srūvant gražia akademine graikų kalba. Atpažištame patogiai nuteikiančias šnekamosios kalbos intonacijas, vilnijančias pasenusios moters postringavimų jaukumu. Išgirstame ir akiplėšiko pretenzingumo prisodintas natas, išskiriame vis gausėjančius įsakmius tonus, patiriame griežto rūstumo kupinus prisipažinimus, čia pat keičiamus lipšniais šnabždesiais, paužemis, ypač lėtu kalbėjimu ir akimirkniu užkunkuliuojančiu argumentavimo azarto karščiu. Vėl suskambus „Casta diva“ įžangai, tuomet, kai aktorė prie lūpų priglaudžia indą su gérimu, nejučia susimąstai, kodėl būtent šią muziką pasirinko spektaklio kūrėjai. Juk madam Delmons, kurią įkūnija aktorė M.

Maria Papadopoulou spektaklyje „De Sadas – Žiustinai...“. Nuotrauka iš „Monobaltijos“ archyvo

Papadopoulou, – patyrusi kurtinanė, ypatinga savojo verslo profesionalė, filosofė, tad plėtojant šią temą buvo galima parinkti tiesiogiai su įkūnijamos moters profesija susijusį muzikos kūrinį, tarkim, ištrauką iš Giuseppės Verdi operos „Traviata“. Tačiau suvoki, kad spektaklyje norima kalbėti apie absoluitą – grožio ar nuopuolio, dieviškumo ar nedorybės. Po pauzės vėl pasipila argumentai – ne mažiau azartiški, tačiau tariami žemu, sodriu balsu, aukštėjančiomis moduliacijomis. Pulsuojantis, žaismingas graikės kalbėjimas retkarčiais pertraukiamas juoko, kartais orgazminiu vaitojimui imitavimo, ypatingo sujaudinimo proveržius derinant su racionaliomis intonacijomis. Isibėgėjus spektakliui, M. Papadopoulou ištarmė sinchronizuojama su minoriniais muzikos akordais, nuskambančiais ryškiai ir atsargiai (garso režisierius Martynas Bialobžekis). Madam Delmons kalba panašėja į visuotinių tezių išsakymą, o atskiri platūs akordai galų gale išsilieja taip laukta „Casta diva“ vokaline partija. Sodrus sopranas vilnija fone, gožiamas valingos moters kalbos. Maria Callas – šios graikų kilmės dainininkės likimo prisiminimas asociatyviais ryšiais papildo scenoje generuojamąs prasmes: Maria – Diava, La Divina, Graikija, jūra, meilė, pažeminimas, sadizmas. „Casta diva“ – viena sunkiausiai atliekančių soprano arių, ją atliki yra aukščiausio dainininkės meistriškumo liudijimas: vokalo lankstumas, plačios ribos ir dinamika, apimantys romantišką emocingumą, susijusį su motinystės lūkesčiais, gilia meile, pavydu, pasiaukojimu, iracionalumu, begaliniu prierašumu, galų gale ir legendomis apie asmeninę dainininkės tragediją, jos karjeros pabaigą, – gyvenimui, kuris nepavaldus planavimui.

Tai, kas pamatoma, ir tai, kas išgirstama, vaizdo ir garso ryšys sukuria lengvai erotišką inteligencijos kevalą sakomo teksto turiniui. Literatūrine leksika išreiškiamų vizijų dinamikos generuojamas apokaliptinis vaizdas sukrečia ir priverčia suglumti, stabtelėti ir pažvelgti ne vien į savo moralinių verčių sandėli – ar viskas ten stabili.

Teksto (monitoriuose žiūrovai galėjo skaityti vertimą į lietuvių kalbą) autorius – C. Graužinis. Jis sukūrė pjesę pagal Markizo de Sade'o romaną monologo, skirtą jaunai merginai Žiustinai, patekusiai į kurtinanės madam Delmons namus, forma. Šis monologas – metodiškai plėtojama seksualinių vizijų ir filosofinių apibendrinimų lavina – salėje sėdintį žiūrovą stulbinanti ne menkiau, nei, manytina, būtų stulbinęs ir pačią Žiustiną. Prieštaravimai, apvertimai, viliojantys turto ir malonumų pasiūlymai vien tik tam, kad mergina atsisakyti savo drovumo. „Juk ištvirkaudama moteris tik paklūsta savo prigimčiai! Mergaitė

privalo gultis su kiekvienu jos užsigeidusiu vyru ir jos „padorumas“ gali būti tik priedanga. Padorumas yra iliuzija. Tik tokiu būdu galima sulaukti šlovės ir malonumų. Ne-kaltybės saugojimas – nenaudingas, – teigia madam Delmons, iškeldama ir žmogaus kaip individu vertės abejotinumo klausimą. – Šiaisiai laikais vertinama tik tai, kas suteikia naudą ir malonumą. „Be abejo, kalba pradedama maloniui kreipiniu: „Žiustina...“ Jos įžanga sukelia feministinių idėjų lūkestį, nes jautriji madam Delmons tiksliai nusako, kokie moraliniai sukrėtimai išliko merginą. Našlaitė papraše priegloblio parapijos bažnyčios kleboną. Paskui su tuo pačiu prašymu ji pateko pas labdara garsėjantį poną Diubūrą. Ir vienas, ir kitas buvo pasiryžęs jai padėti, tačiau mainais pareikalavo seksualinės paslaugos. Mergina su tuo nesutiko. Madam Delmons apibūdinami vyrai ne itin patrauklūs, o Žiustina, socialiai pažeidžiama, bet nesutinkanti būti seksualiai išnaudojama, tampa išties žavi. Tokiu besirutulijojantis monologas pasirodo besas netrukus įvyksiančio sandėrio detalus planas. Tai būsiąs virpinantis vyksmas – jau iškiestos partnerės, vienos po kito pasirodys vyrai, mokantys nemažas sumas už profesionalės igūdžius, fantaziją ir išmanymą, kaip su kiekvienu iš jų elgtis. Sodomija, onanizmas, gerontofilija, zoofilija, nekrofilija – viskas, kas garantuoja didelius pinigus, iutraukiamą į pavydėtinai išradingą planą. Neignoruojamas ir malonumo aspektas: laisvė, kaip iššūkis moralei – viskas dėl nuostabiojo orgazmo. Vaizdas veja vaizdą didžiosios appetitingos palaimos link. I geidulingoios strategės akiratį patenka vyrai, jų penių ilgis, amžius, išprociai tobuloje vyksmu grandinėje, taip pat ir rykščių kirciai suteikiamas skausmas tiek kitam, tiek sau. Kaip poetiškai apsakomas išsamaus projekto detalės! Madam Delmons tikslas – Žiustinos sutiimas, paklusimas, pritarimas šiam planui, tačiau iš esmės į ją žiūrima kaip į seksualinės paslaugos teikėją, vyro – užsakovo, padėties šeimininko – patarnautoją. Žinoma, aktyviai propaguojant išsilaisvinimo ir protesto idėjas. Šiuose paleistuvystės namuose įmanomos visos paslaugos, kurios gali būti *nuperkamos*. Pateisinama viskas, net kliento įgeidis santykiauti su mirusia moterimi. Pramogos organizatorė iki smulkmenų suplanuoja ir tai. Tačiau malonumo paieškos gali nuvesti labai toli. Šių laikų menininkas C. Graužinis de Sade'o *Apšvietos funkcionalizuoto proto industrija* papildo šiuolaikinėmis asociacijomis: į madam Delmons vaizdinius jis įpina XIX amžiuje nežinotą savoką *diddysis sprogimas*, susijusią su naujausiomis visatos atsiradimo teorijomis ir tuo pat metu su *sprogimu* apskritai – avarijomis, karais, atominio karo, žmonijos progreso, vėdančio į susinaikinimą, grėsme, Dievo bausmės nuojauta. Tai transliuoja totalų žengimą į niekur. Cinizmas, iprasimintas įspūdingomis erotinėmis fantazijomis, toks panasus į „auksinio milijardo“ idėją, teigiančią, kad pasaulyje egzistuoja keletas išrinktų, galinčių planuoti ir valdyti. Visi kiti privalo paklusti... Ką gi siūlo šio spektaklio kūrėjai? Visų pirmą – susimąstyti, atpažinti ir įvertinti, kad ne visos patraukliai būdu išsakomos tiesos yra teisingos. Neabejotina tai, kad ši seksualinių vizijų prisodrinta apgaulė yra destruktivyi, demoralizuojanti ir galina.

Taupus, minimalios scenografijos, jautriai išraiškingos aktorių grožio, švelnios jos tarties, gestų ir ritmų kaitos ekvilibristikos įlektrentas spektaklis baigėsi. Išliko prisiminimas. Ryškiai perteikta ironija ir žmogiškoji pozicija, elegantiškas žaismingumas sunderintas su gerai sukonstruota tekstu perteikiamų vaizdų sistema, hiperetrofutai išaugančia iki didžiojo sprogimo, iki visiško žmonijos susinaikinimo, iki apokaliptinio vaizdo, kai raudonos šviesos užpildytoje scenoje skardena dekonstruotas M. Callas atliekamas „Casta diva“ fragmentas, išsiadauginantis į begalę Marijų, besivejančių viena kitą, galop mekenančių neišrišta aukščiausia nata, sukaustyta garso aparatūros galimybų, vis neišsiliejančiu galingu vienio akordu, sustingstančiu ir nutrūkstančiu tragiškoje asociacijų visatoje. „Nebėra daugiau geismo, nebeliko geismų“, – šaukia įsiaudrinusi madam Delmons, o po šios destruktivios griūties pasklinda tik duslūs smūgjai.

ALMA MASIULIONYTĖ

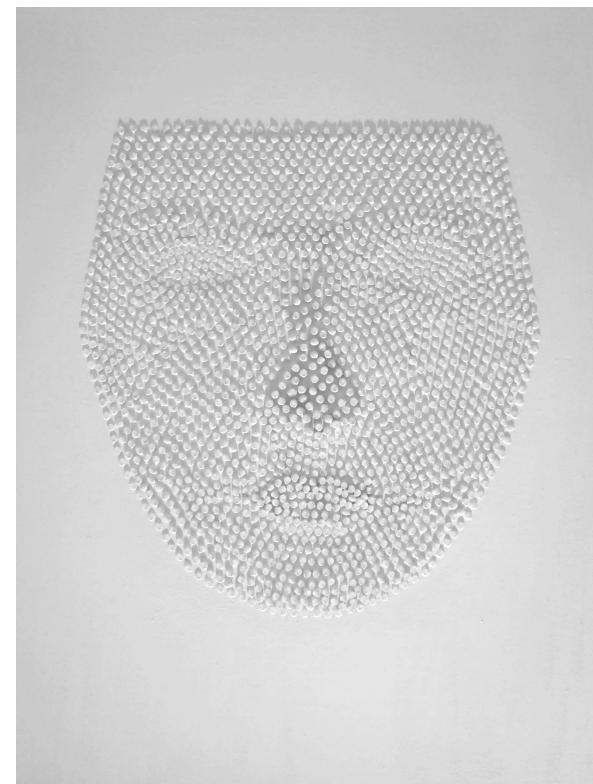
Žalias pasas

Šešiolikos metų sulaukusiam asmeniui išduodamas nacionalinę tapatybę patvirtinantis dokumentas – pasas. Menininkas savo ruožtu kūrėjo tapatybę pasirenka pats, neatsižvelgdamas į amžių ar rase, o tuo labiau instituciją, kuri pri siima galią išduoti pasą. Demokratiškojo projekto „Jaunieji. Žalia sąmonė“ siekiai skatinti, remti, palaikyti jaunus menininkus pasirodė gana kampuoti parodos „Pasportas“ kontekste (ji eksponuota Vilniuje, galerijoje „Kairė–dešinė“, vėliau perkelta į „Meno parką“ Kaune). Konkursinė paroda kvietė Vilniaus dailės akademijos studentus apsvarstyti savo, kaip pradedančių kūrėjų, tapatybę, „meno kūrėjo formalaus paso dar neįpareigotą kūrybinį kelią“ ir pasirinkimą būti menininkais apskritai. Visa tai apipinama „žalumu“, kuris pasibaigs, suprask, studijų užbaigimu ir profesionalaus menininko diplomu.

Cia iškyla du klausimai. Pirma: kodėl jauni kūrėjai yra nusiteikę konformistiškai ir leidžia institucijai spręsti dėl jų „žalumo“ ir pajėgumo gauti ar negauti kūrėjo pasą? Antra: kodėl pakviesi apsvarstyti kūrėjo tapatybę menininkai į tai pasižiūri gan atmestinai? Ekspozicijoje neįšryškėja gilesnių dalyvių savirefleksijų ar kitų tapatybinių dimensijų.

Norint apsvarstyti šiandieninį menininko įvaizdį visuomenėje ir santykio su ja pasikeitimą istoriniame kontekste, būtų tikslinga pradeti nuo modernizmo. Būtent šioje epokoje menininko genijaus samprata pasiekė kulminaciją. Kūrėjas buvo mistifikuojamas, idealizuojamas, o jo veikla pakylėta iki unikalios dieviškosios kūrybos. Menininkas konfrontavo su aplinka, kūrė atsiskyrė nuo bendruomenės, o meno objektai buvo laikomi paties autorius, o ne išorinio pasaulio refleksija.

Nuo išgryningos estetikos link minties galios nuvedė konceptualistai. Cia nuskambėjo garsioji frazė: „Kiekvienas yra menininkas.“ Vėliau postmodernistai nuvertino ne tik menininko genijaus, bet ir išaukštinto meno kūrinio statusą. Šalia plėtojasi socialiai ir politiškai angažuotas menas, neatsiejamas nuo sociokultūrinų intervencijų. Menininkas tampa politinių idėjų agitatoriumi ir socialinės realybės kritiku. Dar galima išskirti menininką kaip tapatybių (rasės, klasės, lyties ir t. t.) tyreją ir menininką bendraautorį, kuris tampa kūrybių industriją (o kartais tik industriją) įkaitu.

Gabrielė Tamoliūnaitė. Beasmenis. 2012

Per istoriją būtų galima rasti įvairių menininkų „rūšių“ ir vaidmens transformacijų. Visa tai užbaigtu poststruktūralistų „autoriaus mirties“ savyka. Nužudydami menininką šios teorijos šalininkai dėmesio centrą perkélé į suvokėją. Nei kūrinys, nei jo autorius jokios reikšmės nebetur – svarbu tik tai, kas plyti tarp suvokojo ir meno kūrinio. Nėra kitų prasmų, tik tos, kurias pagamina meno vartotojas.

Taigi, vartoju ir galvoju: kas yra menininkas šiandien? Naivai norėčiau sakyti, kad mano paminėtos (ir nepaminėtos) skirtinges menininko sampratos ne panaikina viena ki-

tą, o papildo. Juk šiuolaikinėje visuomenėje funkcionuoja įvairiausi menininkų tipai ir modeliai. Visi jie yra gan lengvai atpažistami, išmokus skaityti skirtinges kodus.

Kaip minėjau, asmens tapatybę patvirtinančiu dokumentu laikomas pasas, menininko – jo kūriniai. Tačiau nemanau, kad šiandien tai vis dar galima laikyti neginčijama tiesa. Dabar menininko vertinimo kriterijus – įvaizdis + produktas (o kartais tik įvaizdis). Tai yra sąmoningai sukonstruoto ar iš prigimties igyto įvaizdžio, kalbėjimo būdo, idėjų deklaravimo modelio, gyvenimo stiliaus ir, žinoma, meno kūrinii vertinimas. Puikus pavyzdys galėtų būti žymaus kompozitoriaus pasirinkimas visą gyvenimą vilkėti to paties modelio rūbą. Kai kurie čia gali ižvelgti laikyseną, kad atmetus beprasmius materialius papildus, tokius kaip rūbai, maistas, gyvenamosios vietas prabanga ir pan., lieka grynoji forma – kūryba, ką, kai kurių manymu, ir nori pažėti idėjos autorius, o man čia kvepia reklama.

Dar radikalesnis požiūris būtų menininko kaip savaiminio meno kūrinio traktavimas visuomenėje. Kaip žinome, septintajame dešimtmetyje Andy Warholas pirmasis sukūrė save kaip meno kūrinio fenomeną, tapdamas atpažystama popkultūros ikona. Nuo tada buvo prigaminta daug ikonų. (Vakar buvau „Fluxus ministerijoje“. Ten visi menininkai.) O šiuolaikinio menininko įvaizdžio visuomenėje kulminaciją (be papildomų klišių, tokų kaip „skandalizingiausias“, „kontroversiškiausias“ etc.) ivardinčiu vienu žodžiu, viena pavarde – Damienas Hirstas. Šio menininko veikla sugestiavo visiškai naujų klausimų kėlimą meno lauke, o ateinančių kartų menininkus atvedė į aklavietę.

Deja, negalime išvengti konteksto, o ir istorija nuolat kvėpuoja į nugarą. Žmogus linkes mąstyti ne destruktyviai, o nuosekliai, kurdamas bendrą naratyvą. Po progresuojančių provokacijų ir įvykusių transformacijų dailės lauke jau niems menininkams būtina apsvarstyti savo poziciją meno istorijoje. Ką apskritai reiškia būti kūrėju po Warholo arba Hirsto? Būtent to ir trūko ekspozicijai „Pasportas“ – jaunų kūrėjų žvilgsnio į praetit ir individualaus, bet kartu bendro naratyvo pynimo žvelgiant į ateitį.

TOMA ŠVAŽAITĖ

Sutikimai. 2008 lapkričio 20

I.

Viską pramiegojau ir pabudau apsunkusi nuo nesapniamo. Pamačiau, kad buvau užmiršusi uždaryti balkono duris. Šalta. Susinervinu, nes pramiegojau pirmas svarbias pamokas, ir nesuprantu kaip. Atsikeliu ir išeinu.

Troleibusas. Prie manės prisėda toks senelis balta baroda, ryškiai mėlynom akim. Žiūri į mane ir šypsosi. Ir aš jam šypsau. Jis sako:

- Jau tuož žiema ateis.
- Jūsų graži kepurė, – šypsausi.
- O ką, argi aš visas ne gražus?
- Gražus, kaip iš „Žiedų valdovo“.
- Kokiu dar žiedų? – juokiasi.
- Žiedų, žiedų...
- Žinai, nelaimė kosmose atsитiko.

Aš be galio nustebusi klausiu:

- Kas, kas atsitiko?
- Pakilo erdvėlaivis su žmonėmis į kosmosą ir pametė įrankių maišelį. Ir jis sklanda dabar kažkur.

– Ooo, geeeras. Ir sklandys dabar... Žinot, kaip įdomu, kad jūs apie kosmosą. Aš dabar labai daug apie tai galvoju.

- O skaitei Koroliovą?

– Ne. O jūs jį pažistat?

– Nu kaipgi, jis gis miręs. Būtinai paskaityk. Aš viską perskaičiau. Vien apie kosmosą skaitau.

- Aš noriu pasivaikščiot po ūkų. Po Oriono.

Šypsosi.

- O kur tu mokais?

– Mokykloj, dvyliktokė...

- Tai pasiūmk „bileteni“.

– Aš noriu į kosmosą.

– Bet, žinok, ten labai gerą sveikatą reik turėt. Ten neištvertum. O žinai, jei ten kas nors miršta... Ideda į maišą ir paleidžia.

Stebiuosi. Jis toliau šneka:

– Jei galėčiau, tikrai skrisčiau į kosmosą... Ten daug gražiau.

- Bet ten tamsu.

– Ne, ten daug šviesiau – žvaigždės, Saulė šviečia.
– Bet toli iki žvaigždžių.
– Jei arti priskristum – sudegtum, čia taip Dievas viską sutvėrē.

- Noriu į kosmosą.
- Juokiasi.
- Na, lipu jau. Geros dienos.

II. Čiurlionio menų gimnazija (aš ten nesimokau)

1.

- Galima pagroti šiuo pianinu?
- Ne. Atsiprašau, o jūs čia iš konferencijos?
- Ne.

2.

- O jūs kelintokai?
- Antrokai, – šypsosi.
- Žinot, sapnavau, kad esu čia buvus.
- Aš truputį išeisiu, – sako dailės mokytojas. – Nebijosit šitos tetos?

– Neee, nee, – šaukia vaikai.

Apstoja mane, akytėm žybt žybt.

– Bet kaip gražu čia pro langą. Tieki medžių.

– O žinai, už to kalno mes kartais pabėgam, ten turim štabą, – pasakoja.

– Ir matėm ten švirkštą!

– Ohooo... O ką čia piešiat?

– Čia reikia užrašyt savo vardą ir uždažyt tarpus.

Šypsausi.

– O kaip kitos pamokos sekasi – lietuvių, matematika? Na, ne dailės.

– Gerai, gerai! Man, pavyzdžiu, labai patinka lipdyba. Mes dabar tokius karalius lipdėm... Nori, parodysim?

– Noriu!

– Eime!

– Žybt, žybt...

III.

Gulint ant Stalo kalno suoliuko:

„Dieve,
argi aš kalta,
kad į vandenis nukrito
kometa“

Troleibusas:

„Dieve, argi aš kalta,
kad į vandenis nukrito
kometa“

(staiga girdžiu:
Kometa. Kita stotelė – Ugniaišių)

IEVA GUDMONAITĖ

Autorės nuotrakų

ILYA KAMINSKY

Klajojantys muzikantai

Paulis Celanas

Jaunystėje jis dirbo fabrike, nors visiems atrodė labiau panašus į klasikinių kalbų profesorių, o ne į fabriko darbininką. I darbą jis ėjo, lyg judėtu po vandeniu.

Buvo gražus vydas, kurio liekmas kūnas judėjo grakščiai ir tiksliai geometriškai. Jo veide buvo išispaudęs juokas, tarytum jokia kita emocija niekada nebūtų lietus jo odos. Net penkiasdešimtmečiui jam devyniolikmetės merkdavo akį traukiniuose arba troleibusuose, klausdamos telefono numero.

Praėjus septyneriems metams po jo mirties aš regėjau Celaną su šlepetėmis vieną savo miegamajame šokanti stepą. Tą naktį aš mačiau jį ant namo stogo, besižvalgantį Veneros, sau pačiam deklamuojantį Brodskį. Jis klausė, ar jo praeitis išvis egzistavo.

Josifas Brodskis

Josifas vertėsi privačiomis pamokomis, pradedant inžinerija, baigiant graiku kalba. Jo akys buvo mieguistos ir mažos, veide dominavo vešlūs Nyčės ūsai. Jis greblavo. Ar tu mėgsti Bramsą? Negirdžiu tavęs, atsakydavau. O kaip tau patinka Šopenas? Negirdžiu tavęs. Mocartas? Bachas? Beethovenas? Negirdžiu, gal galėtum pakartoti? Tu daug pasiekxi muzikoje, sакe jis.

Kad jি sutikčiau, grīžtu į 1964-ųjų Leningradą. Gatvėse velnioniškai šalta: mes sėdime ant šaligatvio, jis mēgina trumpai (sausas juokas, cigaretė) papasakoti man apie savo gyvenimą, jo žodžiams virstant varvekliais, mums bekalbant. Aš skaitau juos ore.

Isaakas Babelis

Nebuvo mitologijos: Odisėjas pasikorė, Homeras mirtinai prasigėrė ir prašvinko.

Isaakas Babelis žinojo. „Aš esu šokių mokytojas, – prisistatydavo jis. – Moku įvairiausius šokius – polką ir tango, ir flamenko, geismo šokį ir džiaugsmo šokį, su žmona ar be žmonos.“

Jis buvo nepažabojamų ambicijų vydas, igijęs išproti kalbėti pats su savimi, jis šokdavo basas, kad „išsaugotų prekę“. Pasigėrės Isaakas stodavo ant šaligatvio, stabdydamas taksi,

„Ar tu laisvas“, – jis klausdavo, pravėrės dureles.

„Taip“, – atsakydavo taksistas.

„Taip? Tuomet ropškis iš mašinos ir šok!“

Kai jis pavargęs juokdavosi, atrodydavo, jog Žemėje jis visiškai vienas. O kai kokia nors moteris praeidavo gatve, jis atsisukdavo ir sušabždėdavo: „Koks kepalaitis, koks šiltas duonos kepalaitis. „Man patiko, kai jisai juokdavosi.

„Ką tu mąstai apie Mariną?“ – aš dažnai jo to klausdavau.

„Aš manau, kad ji nuostabi moteris!“

„Nejaugi? O ji visuomet šneka, kad tu idiotas.“

„Na, galbūt mes abu klystame.“

Metų metais mano lūpos buvo užantspauduotos svaiginančia jo beprotybės istorija. Jam išdaigaujant, aš juokdavausi kietai sučiauptomis lūpomis.

„Ar Isaakas vakar girtuokliavo?“ – klausdavo Marina.

„Nesu tuo tikras! Tačiau sugrīžęs jis paprašė veidrodžio, kad išvystų, kas grīžo namo.“

Marina Cvetajeva

Pirmaisiais mano apkurtimo metais mačiau ją su vyrų. Galvą jি buvo apsirišusi purpuriniu šaliu. Pusiau šokdamas vyras padėjo galvą jai ant krūtinės. Ir ji pradėjo dainuoti. Aš godžiai išsistebėliau į ją. Aš išivaizdavau, kad jos balsas kvepia apelsinais; aš išimylėjau jos balsą.

Ji buvo sąmokslininkė, siunčianti prieštaragingus signalus. „Nevalgyk obuolio sėklų – išpėdavo ji mane. – Tik ne obuolio sėklas. Šakos išaugo iš tavo pilvo!“ Savo pirštais ji paliesdavo mano ausi.

Nieko nežinojau apie jos vyraq, išskyrus apie fatališką jo širdies infarktą važiuojant autobusu. Jos veidas nebuvo įtemptas, tačiau, žvelgdamas į ją, aš pajutau sielvarto didingumą. Grīžusi iš jo laidotuvė, ji nusiavė batus ir nuejo basa per sniegą.

Vertė Tautvyda Marcinkevičiūtė

„Santaros-Šviesos“ suvažiavimas

2012 m. birželio 22–24 d.

Molėtų rajone, Alantoje, Naujasodyje, Technikumo g. 2

Programa

Penktadienis, birželio 22 d.

11.00–13.00

Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimas
Lietuviškasis liberalizmas: galios ir negalios
Moderuoja Leonidas Donskis
Andrius Navickas *Laisvės baimė pokomunistinėje Lietuvoje*
Rytis Bulota *Lietuviškasis liberalizmas gali?*

13.00–14.30 pietūs

14.30–18.00

Santaros ateitis

Moderuoja Arūnas Sverdiolas
Mykolas Drunga *Santaros tapatybės dinamika*
Egidijus Aleksandravičius *Santaros laikas*
Darius Kuolys *Santaros politika: nuo švelnių iki pakelė rankų*
Mindaugas Bundza *Kalbėjimo ir dalyvavimo strategijos*

18.00–19.00 vakarienė

19.30–21.30

Gyvasis vyšnių sodas – suomių ir vokiečių videomenininkų
Villes Hyvöneno ir Lennarto Laberzeno filmas-instaliacija.
Smeds Ensemble / Audronio Liugos produkcija

22.00–2.00

Filologinė diskoteka. Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros produkcija

Šeštadienis, birželio 23 d.

10.00–13.00

Kaimynė Rusija, kaimynė Lenkija
Moderuoja Gintautas Mažeikis
Andrejus Piontovskis *Vladimiro Putino Rusija*
Kazys Almenas *Rusija tinkluose*
Jūratė Kiaupienė *1612-ieji – šventė?*

Krzysztof Czyżewski Lenkija ir Lietuva, lenkai ir lietuvių

13.00–14.00 pietūs

14.00–18.00

Lithuania Propria: sauga, jėga ir laisvė
Moderuoja Egidijus Aleksandravičius
Rytis Juozapavičius *Sąmokslo teorijos ir sąmokslo jėgos*
Reinas Raudas *Ar visi mes – mūšių laukai?*
Saulius Žukas *Ar turi alibi?*

18.00–19.00 vakarienė

19.30–21.30

Poezijos vakaras
Antanas A. Jonynas, Donaldas Kajokas, Sigitas Parulskis,
Kornelijus Platelis

22.00–1.00

Retro-Nerijos ansamblis ir Leonidas Donskis
1.00–5.00

Joninių laužai

Sekmadienis, birželio 24 d.

10.00–14.00

Dabartinio mentaliteto profiliai
Moderuoja Algimantas Mickūnas
Mintautas Gutauskas *Itarus žvilgsnis*
Arūnas Sverdiolas *Išminties dorybė*

Nauja architektūra vs. paveldas

Moderuoja Julija Reklaitė
Linas Tuleikis *Šventa paminklos augos karvė*
Rokas Kilčiauskas *Saugoti negalima kurti*

14.00–15.00 pietūs

15.30–19.30

Po kunigaikščių Daumanto ir Giedraičių valdas: istorinė ekskursija, vadovaujama archeologo Vyktinto Vaitkevičiaus.

Dalyvių registracija iki birželio 19 d.: Elena Sakalauskaitė,
tel. 8 678 88111, el. p. elena.sakalauskaite@gmail.com.

Vietoraščiai

balchašo eil.

dienos sulenda į sraigį urvus
ir keliauja per jūras atrasto laiko
per marias darbų nudirbtų
ir naktis neatrodo ilga
ir naktis tam si nebéra
tiktais žmonės sumigę
armatūros kankorėžiuos
žiba jų dantys ir kaulai
ir naktis neatrodo šiltą
ir naktis yra apgaulinga –
poliarinė vasara baigias
sirenų kauksmai
miestas baigiasi dūmais
išmestais vario gamyklu
iš ežero dugnų --
ši naktis negamina šviesos
ši naktis nesibaigia

2008 viii 12 Klaipėda

gaisras nerijoj

pabudau
lyg gremžiau save
nuo pageltusio popieriaus
lyg rudo atkartotų žąsų
išskridimo kritimą
per laikmetį vangu
ir trumpesnį
nei iprasta:
mažtantis aš
neišskaitomas
iš verlibro kirmgraužų rankomis
degančiuos krūmuos –
buratino galva

2004 iv 20 / 2006 vii Vilnius

///

jie krauna naktį
ir išveža plieno laivais
per neskstančiąj jūrą
o mėnuo dainuoja
geltonu dalgiu
ir aplink raibuliuoja –
ne toli ne arti
ketaus krante --
miestas išblyškes
žmonės išmigę
ir gatvės ir skverai
sutilę i žodžių kranus
i eileraščių triumus
i šiaurės pašvaistės šalčiu
alsuojant baltijos gomuri

2009 vii 21 Klaipėda

jurbarko eil.

Vitai

visa tai atsitiks
jūros mieste
anapus kranto ir baržų
anapus bangolaužių
subestų i pavandenijusį smėlį --
tam kad atklystumėm čia
tam kad liktumėm

vienam
jūros
gyvenimui

2011 iv 27 Narvikas

klagenfurto eil.

griūtis nemirtinga
tartum atomazga
lėtas rugpjūtis
mašinos
kylančios dulkėmis
autobano bedugnė
degalinės gandonas
dešrainis
yra eileraščio formos
ir niekas
kitas taip naktį tavęs
neišgydys tik miegas
atmerktomis
tiktais miegas šlaite
žolėje aukštoje
lig dangaus
ištrigusiam krūmuose
degant
šaltiems vabalams:
šis
turistas

2004 iv 14 Vilnius

peronas

eižėjančios naktį plytelės
ir kuprinį vienatvė
sukiša bėgių rankas
i raudoną rytu horizontą

ir peronas tuštėja
ir palmės vėluoja
ir žmonės miega ramiai –
užmušti svetimo nuovargio

ir poetas sustinges
po byrančiom švieslentės seiklom
atsiklaupės
prieš popieriaus lakštą

priesais save – ištrintą
iš paskutinio maršruto –
sutryptą
centrinėj žemės stoty
kaukšinčio mėnesienos švytėjimo

2009 iv 08 Pločė / 2011 v 21 Narvikas

salar de uyuni eil.

tai galėjo įvykti
ir kitose
žemės rutulio vietoje
altiplano mieste
druskos
ezero gylyje
tai galėjo įvykti
ir kitam
mūsų eros matavime
laiko vaikystėje
aptiktoje
kartografiniam rojuje

šis žemėlapis dingo
vos užfiksuotas
jis buvo žiūrėjimo
i anapus
pro sapno vartus
i istorijon
atsitraukusias patirtis
i eileraščius –
suanglėjusius stiklo
miškus

2002 ix–2006 vii Klaipėda

potvynio užrašai

nešu su savimi krantą
prikrautą tylos tuustumos
raiubiliuojančio juodo balasto
lietaus vabalų ir mašinų
velkančiu paskum save
šviesmečius
joms nepriklausančio laiko --
nešu atoslūgio atliekas
akmenų plūdurus
žaliaj medienos masę
nežinia iš kur atplukdytus
kietus putēsius
ir geismą visa tai sustabdyti –
nustot daužius save
i tai ko negali atiduoti
negali pasidaryti iš to
ką radai viename iš savo gyvenimų
ant boluojančio putplasco

2006 iv 04 San Simeonas / 2011 iv 21 Narvikas

saaremaa eil.

kur
išsiilgus molio sulysti

i ka
suleisti žievei
skirtus dantis

ūkti vėjuje iki perbalimo

melstis
išikniaubus i akmenis

tapti potvynio pėdomis

virsti ūkanų reginiu

kelias sueina i vandenis
i pakrantę ménulio spalvos
i nendrynu
suaustus lyg vėliavos
tolimiausio pusiasalio
pilno žuvėgaudių klyksmo
nedangaus mėlynumo eglynų

vėžiu džipams

putplasco plaustams

2007 i 05 Vilnius

solovkų eil.

nejauciu nebejauciu
užšaldytas dirvožemy saulėlydžio
druskų kristalaus sniego daigais
žodžių akivarais – galiu sustingti
i vandenį galiu virsti kurmių urvakeliu
nešdamas juodeglių sėklas
per jūrines tundras per tamsą
nors vienas
esu panašesnis i pusę sudiegusio
miško – tai jis pasitraukia anapus
šniokštimo – luotai ir žievės
kabelių linijos --
jūra yra netoli
vėjas yra kaip ir smėlis –
nebylūs ir birūs o dulkės kartojasi
einant per jas nykstant
iš pusiasalio kontūro –
tai jis nakties pakraštys
dvieju balsų vienuolynas

2005 xi 29 Vilnius

phuketo eil.

vandenynas yra vertikalė
negailestingai rimuojanti daiktus
cunamio eilutėse -- --
tarp asbesto dulkių
ir kokoso drožlių
besidriekiantis poilsiautojų pliažas –
nebuvimo sala --
tiems kas norėtų praleisti
dar vieną gyvenimą

taip
kad galėtu
jį keisti

2004 xii 29 Klaipėda / 2011 iv 14 Narvikas

tabošaro eil.

jie atėjo numirti
su įkalta žvaigžde
lūpose
išitempę tarp jūrų
savo vaikišką neviltį --
surūdiję kalno papédėje
antkapiai – kalnas
iškastas iš atminties
ir išvežtas
susprogdinti i šiaurę
kur nėra atminties
tiktais ledas –
žemėj ore
veiduos ir kraujyje

kad iš nakties
kas nors išpjautų kūjį
kad kaltų dieną
visq dieną tol
kol vakaras liktų
kad mėnuo virstų įsiūčiu
ir amžinu kerštu
vaikystei praečiai ir jūroms
kurių čia nėra
ir niekada nebuvo

2007 viii 22 Chudžandas / 2011 v 25 Narvikas

///

toli niekur
žmonės yra
vabalai

širdies dydžio
ežerynų balsais

rūdies rūgštumo
ir tu
nežiūrintis tū
kurie save susapnavo

ši vieta yra laikas
kuris tariamas taip
tarsi viso to ir nebūtų

šitą vaizdą
matei vienintelj kartą
sekdamas tėvą
ir motiną

smėlio pavidalo
rūbais

2005 vii 09 Rėzknė

Autorius pageidavo likti nežinomas.

Nealmanachiškai sėkmingas almanachas

Poezijos pavasaris 2012. Sudarė Giedrė Kazlauskaitė, Marius Burokas, Benediktas Januševičius. V.: Rašytojų sajungos fondas, 2012. 303 p.

Poezijos pavasaris 2012

Taigi nusileido dar vienas paukštis „Poezijos pavasario“ almanachas. Kaip ir kasmet – nusileido gegužę. Kaip ir kasmet – jame iškūrės nemenkas poetų pavardžių sąrašėlis. Kaip ir kasmet – jį skaitome, kedename ir domimės, ieškome naujienų ir pozityvių kryptelėjimų nuo išisenėjusio šablono. O esminių kryptelėjimų yra.

Pirma, almanacho sudarytojai Giedrė Kazlauskaitė, Marius Burokas ir Benediktas Januševičius tekstus susirinko patys. Taigi sėdėjo žmonės prie kompiuterių ar popierinių literatūros laikraščiu / žurnalų („Šiaurės Atėnų“, „Literatūros ir meno“, „Nemuno“, „Metų“, „Kultūros barų“, „Gintaro lašų“, „Naujosios Romuvos“) archyvų ir rinko patikusius 2011 metais publikuotus tekstus. Šiemet variantui „aš siunčiu, tu spausdini“ buvo iškelta raudona vėliavėlė. Iš pradžių dar kilo tam tikrų prieštarinė reakcija, bet gale viskas išėjo taip, kaip ir turėjo išeiti, – teigiamai. Buvo atskiratytu atgyvenusios būtinybės ieškoti nepublikuotų tekstu ir kažkodėl juos siusti gerajam almanachu sudarytojui, kuris tau net lito neduos. Deja, ši perspektivi sistema kitaip metais vėl gali būti nugrūsta į paribius, almanacho rinkimą perėmus kitims. Palinkėkime, kad taip neatsitiktų.

Antra, gerokai sumažintas poetų skaičius (lietuvių – apie 40); anksčiau būdavo kone du kartus daugiau. Be poeziros, yra dar devynios anketos, į kurias atsakė įvairių kartų poetai, rašytojai. Tai almanachą daro patrauklesnį ir imliau skaitomą.

Trečia, almanachą išleido ne „Vaga“, o Lietuvos rašytojų sajungos leidykla, tiksliau – Rašytojų sajungos fondas. Nors pastarajai leidyklai vieną kitą kartų žodži apie leidžiamus lietuvių romanus ir poezijos rinkinius pasakyti irgi galėčiau, šikart susitvarkyta gerai. Išpūtą arti trisdešimties litų kainą pakeitė per-

pus mažesnė. Atnisakyta nereikalingo kieto viršelio. Vietoj jo pasirinktas dvigubas su atlanku, kuris taip pat neatrodo pigiai ar „chaltūriškai“. Apskritai tai pats stilingiausias „Poezijos pavasario“ almanachas, kokį esu matęs. Nors Andrius Jakučūnas nesenai prie baro ir pasidalino mintimi, kad knygos išorė nėra svarbi, ji turi bent jau stiprią antraielę reikšmę. Ne sinori net kalbėti apie idiotiškus keleto praėjusių metų tautinėmis spalvomis ir kitomis beprasmybėmis išmargintus viršelius. Gundo ir neiprastas išrišimas, savita puslapių stilistika, padorus popierius. Dailininkas – Tomas Mrazauskas.

Smagu, kad tikriausiai buvo atsižvelgta ir į mano kritiką, skirtą pastariesiems almanachams („Atgimimas“, 2011.XI.11). Nors pats esu šiame „Poezijos pavasario“ almanache ir iš pirmo žvilgsnio galbūt būtų neetiška ji perdėm girti, tai tikrai geriausias lietuviškas almanachas, kokį esu skaitės. Vyresnieji, galite lengviau atsižvelgti. Man tik 22-eji, o tarybinių archyvų kuitės nesu.

Nepaminėjau Donato Petrošiaus, rinkusio užsienio autorų kūrybą. Spustelkime ranką ir jam, atlikusiam neblogą darbą.

O dėl kompaktos, tradiciškai prilipinto prie knygos, nebūčiau tokis optimistiškas. Pavyzdžiu, „Sleimo Lietuvoje!“ kompaktinė plokštėlė yra tikrai pravarti ir įdomi – vaizdas, garsas, meniniai intarpai ir dialogai. Ten performatyvumas ir yra pagrindas. Tuo tarpu koks keistuolis norėtų klausytis poetų balsų ir balselių? Juk geriau pasileisti „Led Zeppelin“ ar bent Laurie Anderson, jei jau taip maga pasiklausyti poezijos. Ačiū Mindaugui Nastaravičiui ir skaitovams už darbą, bet išlaidas čia buvo galima sumažinti ir, pavyzdžiu, padalinti autoriams po 50 litų.

Baigiant seilėtis, galima suformuoti keletą išvadėlių. Faktas, kad kūrinių kokybė yra gana aukšta, dar nereiškia, kad ji negalėtų būti dar aukštesnė. O nebiant rizikuoti bankrutuojantis dalykas gali sulaukti skaitytojų pripažinimo ir meilės. Kitais metais galėtų būti ir dar kitokių pokyčių, sakykime, kiniškų sausainiukų ar bent skaitymo akinių.

Iki greito.

Kol sapnai dar neįperkami

Etgar Keret. Ilginis Kisindžerio. Apsakymai. Iš hebrajų k. vertė Olga Lempertaitė. V.: „Baltų lankų“ leidyba, 2012. 192 p.

Laisvė ir keistuoliškumas – savykos, puikiai atspindinčios Etgaro Kereto kūrybą. Iš Šventosios Žemės kilęs rašytojas stebina ne tik kanonų laužymu, bet ir apsakymų īvairove, kone genialiu siužeto linijų projektavimu ir itin lakonišku pasakojimo stiliumi.

Trumpos istorijos veikia tarsi (pa)samonės suprojektuoti vaizdinimai, vejasi viena kitą iš pro traukinio langą skubiai akimis fotografuojami peizažai, kuriuos vis stengiamės išrašyti į savają „atmintinę“, bet pavyksta, deja, ne visada. Kita vertus, E. Kereto kūrinių gerokai skiriiasi nuo to, ką galima išvysti pro traukinio langą. Žaliuojančių pievų ar jose besiganančių žalmargių šiuose tekstuose nerasisite. Keturiadasimt devynių apsakymų herojai – žmonės (o kartais ir nelabai), patiriantys pačius keisčiausius nutikimus, nuolatos balansuojantys tarp realizmo ir surrealizmo, dažnai šią ribą ir peržengiantys. Savai me suprantama, surrealizmo pusėn.

Magas, atlikdavęs triukus su cilindrui ir triušiu Kadabru, vieną dieną iš cilindro ištraukia kruviną triušio galvą. Išigiję naują triuši ir pavadines jį tuo pačiu vardu, bando atlikti triuką dar kartą, bet vietoj triušio ištraukia kūdikio lavoną. Kitame pasakojime tas pats fokusininkas (o galbūt kitas, ką gali žinoti) rodo triukus žmonėms iš teismo vykdytojų kontoros – pradangina televizorių, kurį sie pasiryžę iš jo atimti, taip juos sutrikdydamas ir sukeldamas įnirši.

Įniršis – viena dažniausiai emocijų E. Kereto apsakymuose. Autorius nevengia drąsių, efektingų smurto scenų, stebi gyvenimą ne pro rožinius ar dar kokius nors tikrovę iškreipiančius akinius. Jis regi

subjektyvią tikrovę, pagrįstą skaudžiais išgyvenimais, ir skaitytojas, pats to iškart nepajusdamas, išsuka į niūrios psychodelikos karuselę.

Man ši karuselė patiko. Džiugu, kad išlepusio vaiko draugu galiausiai tampa ne Barto Simpsono lėlė, o porcelianinis paršelis. Džiugu, kad neturime magiško kremo, kuriuo pasitepę akių vokus galėtume sapnuoti. Juk jau užtenka to, kad galima nusipirkti galimybę matyti halucinacijas. Jei ir sapnai būtų perkami, liktų ne tiek ir daug dalykų, kurių nupirkti neįmanoma.

„Nepraleidau nė vieno šiurkštaus ar nepoetiško posakio, jeigu jie man pasitaikydavo“, – sakė Chateaubriand'as, išvertęs Miltono „Prarastąjį rojų“. Manau, šiuos žodžius būtų galima pasakyti ir apie E. Kereto apsakymų vertimą. Norint perteikti kalbos charakterį reikia preciziško vertėjo. Mano manymu, tai vienas iš ne itin dažnai pasitaikančių atvejų, kai vertimas visiškai nesuprastina kūrinio kokybės. Antitromantiška stilistika išversti tekstai puikiai atspindi šio unikalaus autoriaus idėjas.

Sudėtinga rasti rašytoją, su kuriuo būtų galima lyginti E. Keretą. Vis dėlto manau, kad bene artimiausias rašymo stiliumi ir savotiškos atskirties išgyvenimui galėtu būti Franzas Kafka. Abu žydu kilmės kūrėjai sėkmingai naikina ribą tarp tikrovės ir mistinių vizijų, tokiu būdu atskleisdami gyvenimo paradoksalumą. Deformuotas, bet vis dėlto labai artimas ir pažįstamas pasaulėvaizdis sukuria ne itin jaukią atmosferą. Kartais norisi užsimerkti – baisu, kad skaitomas eilutės nevirštų stebuklingu užkalbėjimu. Kad vietoj minkštakailio triušio iš cilindro neištrauktume kruvinos jo galvos. Bet palaukit – nuo kada cilindruse slepiasi triušai?

AGNĖ ALIJAUŠKAITĖ

Beckettui

Samuel Beckett. Molojus. Romanas. Iš prancūzų k. vertė Violeta Tauragienė. V.: Lietuvos rašytojų sajungos leidykla, 2004. 227 p.

Samuel Beckett. Malonas miršta. Romanas. Iš prancūzų k. vertė Violeta Tauragienė. V.: Lietuvos rašytojų sajungos leidykla, 2005. 152 p.

Samuel Beckett. Neivardijamasis. Romanas. Iš prancūzų k. vertė Violeta Tauragienė. V.: Lietuvos rašytojų sajungos leidykla, 2007. 171 p.

Prarasti

Viskā prarasti

Kad galētum sukurti kambarį atradimui

Guillaume Apollinaire

Kaip
ir nuo ko
pradėti?

Kur sustabdyti teksta,
kaip pasukti?

Kaip ir ką aprašyti? Ką daryti
su tuo apsivėlusiu gumulu?

Išlankstyti, prarysti; mesti į aukštį ar tolį?
Sumindžioti ar paspirti?

Įsimesti į kišenę ar palikti gulėti?

Padegti ar užšaldyti?

Perduoti, išsiusti, laukti atsakymo?

Laukti reikštų sustabdyti ir sustoti,

uzbrėžti kreida savo kūną arba apibrėžti kito.
Jei sustosi – mirsiu.

Jei sustabdysiu praeivę – nusinešiu gyvybę.

Jei sustabdysiu teksta – jis prabils už mane.

Stabtelėjimas – skaudus smūgis,

nesuvaldomas smurtas.

Stovėjimas – tai judėjimas veltui,
tai judėjimas apie branduolį, paklūstant
branduolio traukai.

Judėjimas į niekur, nes visada apie centrą.

Sustoti reiška judėti, eiti vis ten pat,

matyti vis tą patį, suaugti su viskuo,

kas pasitaiko. Nesustoti, eiti tolyn ir gilyn,

be tikslø ieškant atvykimo taško,

kuris žymi išvykimą: deginančio dykumo

rastis tuščiaviduri riešuto kevalą.

Judėti elipse, o ne apskritimu;

nežinant, kad judi elipse.

Nurėžti nuo branduolio dešimt, vienuolika,

dyliuka paviršiu. Lukšenti tą,

kurio struktūra užsimiršta tą pačią akimirką,

kai yra sugalvojama. Judėti į branduolį,

kuris ir mano branduolys.

Judėti, lukšenti: kalbėti. Nes kalbėjimas,

kuris visada diktuoja ir būna užrašytas,

reiškia ir judėjimą, ir lukšenimą.

Sustoti reikštų pasilikti gyventi,

tyla sustabdyti praeivę, užtildyti teksta,

užtamsinti tai, kas smūgiuoja šviesa.

Artėjimas prie branduolio, aprašytas kalbėjimas

yra susiplėšmas, išskleidimas, išlankstymas,

artėjimas prie mirties. Mąstau, vadinas, mirštu.

Skrieti elipse ir išmesti balastą,

išsinerti iš visų paviršių.

Kalbėti, rašyti, mąstyti ir mirti – tuo pačiu metu.

Rašau, nepakeldamas rankos nuo kelio.

Galiu rašyti ir atsisakyti visų rankų,

kojų, liemens, ausų, nosies, ašarojančios akių.

Kieno visa tai? Atsakykite! Kas man prilipdė

šitas bjaurias ataugas?

Bet klausimas čia vienas ir tas pats –

žvelgiant į suskilusią riešuto kevalo kaukolę –

kas čia kalba? Kas liepia ir diktuoja?

Kas nustoja diktuoти ir vėl pradeda?

Balsas žengia žingsni, kurį privalai pakartoti.

Kodėl balsui užtilus – sustoju?

Kieno tai balsas? Kas kalba?

Molojus, Molosas, Moranas,

Malonas, Makmanas ar Mahudas?

Merfis, Mersjė, Bazilis ar Vormas?

Ar kalba tas pats, kuris nutyla?

Už kalbėjimo, už paskutinio paviršiaus,

už rašymo ir balso, už paskutinės molekulės

kaitroje operaciniės lempos šviesoje...

prarasti, viskā prarasti,

</

Literatūra filosofo knygoje

Gintautas Mažeikis. *Po pono ir tarno: lyderystės ir meistrystės dialektika*. K.: Kitos knygos, 2012. 390 p.

Knygoje daug literatūros. Justino Marcinkevičiaus, Fiodoro Dostojevskio, Nikolajaus Gogolio, Aleksandro Puškino, Albert'o Camus, J. R. R. Tolkieno, Hermanno Hessės, Victor Hugo etc. kūrinių personažai ir situacijos joje dalyvauja lygia greta su istoriniai veikėjais ir istorinėmis situacijomis, su dabarties lyderiais ir dabarties sociopolitinėmis konfigūracijomis. Be to, knyga, monografija, yra *literatūriška* iš esmės: ji parašyta nuo sauso akademizmo atitrūkusiui (ar „nutrūkusiu“) lakiui, bėglui ir sykiu painiai vingriu, kartais klampiu stiliumi, daugiausia keliai-segmentais ir sykiu semantiškai keliakrypciai sakiniuose, suaustais į tokias pastraipas, kurių pabaiga nebūtinai išplaukia iš pradžios. Gintautas Mažeikis ne parašo, ką yra apsvarstęs ir išgrynių kokio nors katalogizavimo pavadinu, bet svarsto rašydamas, svarsto rašymu, demonstruodamas, kad jo svarstybos nėra ir negali būti katalogizuojamos, kaip nors griežiau klasifikaciškai „sustingdomos“, kad jos yra gyvas procesas, ištinkantis sykių pačiu svarstymo-rašymo metu ir vėliau nebesikartoja. Turbūt yra idealu, kai individualus mąstymo būdas atitinka individualų rašymo stilių. Lietuvoje individualiu rašymo stiliumi, tokiu, iš kurio gali greitai atpažinti autorij net nematydamas pavardės, pasižymi nedaug filosofų. Mažeikis – vienas iš jų. Jo stilius tok, kokie yra knygoje svarstomi reiškiniai: netiesinis, nelinjinis, bet rizomiskas, šakinis, tinklelis, net hipertinklelis, „jaudžiantis“ skaitytojų vienu metu į kelias problemas, į kelis mąstomus laukus, kartais įveliantis į atviras ar slaptas diskusijas su įvairiausiais autoriais ir autoritetais. Kartais atrodo, kad pats knygos autorių pasiduoda svarstymo-rašymo tēkmei, nelabai žinodamas, kur ji jį nuneš, ir tarsi laikydamas tai energinės autentikos plūpsniu, inspiruotu mąstymo-vaizduotės-pojūčių gumulą, suvokdamas tai kaip jo aprašomas daugiamatės, daugiadimensės, be perstojo kintančios esaties išpaudą.

Monografijoje skleidžiamas *pono* ir *tarno* santykiai – kaip vienų iš svarbiausių žmogiškų santykų bet kokioje visuomenėje bet kokiu istoriniu laiku – universalumas, variantišumas, niuansuotumas ir begalinės modifikacijos. Visa tai įžeminta *politekonomijoje* (vienas iš dažniausiai cituojamų autorij yra Karlas Marxas), bet gijos iš jos nevaržomai nusiveja iki politinės antropologijos ir kultūrinės industrijos, iki filosofijos ir sociologijos, iki meno ir literatūros etc. O labiausiai monografijoje skleidžiama, kaip byloja jos paantraštė, *lyderio* ir *meistro* dialektika, lyderio pavidalų gausa, įvairovė, priklausymas nuo pačių skirtinėsių sąlygų ir aplinkybių. Remiantis Jacques'u Lacanu, *meistras* labiau siejamas su *realybės*, t. y. *daiktų savaimė*, plotme, „su savo psichikos realybė: gamta, žmogaus biologija ir fiziologija, nervų sistema“, o *lyderis* labiau siejamas su *tikrovės*, t. y. *simbole*, jau *sukonstruota*, plotme ir „priekluso nuo to, kas nėra jo refleksijos objektas: nuo medijų ir technologijų raidos, nuo biologinio impulsyvumo, polinkio išpūdžiams, charizmos“ (p. 111).

Tiedvi sklaidos, ypač antroji, Mažeikiui yra pagrindinės, išplėtotos ir kiekybiškai gausiai, temiškai išskaidytai (vienuolika skyrių, per penkiasdešimt poskyrių), ir kokybiškai „tirštai“, it semiant su tankiu tinklu – neapeinant kartais pačių subtiliausiu niuansu. Tačiau gilintis į jas nėra mano, literatūros žmogaus, tikslas, tad tepalaiks jos šiose srityse kompetentingesniu apžvalgininku. Mane, be knygos literatūrskumo, daugiabalsio stilistinio jos savitumo, vietomis labai aiškus artėjimo prie eseistinės rašymo manieros ar net savitų tos manieros proveržių, šiame rašinyje domina du momentai: 1) kaip Mažeikis monografijoje interpretuoja literatūros kūrinius; 2) ar monografijoje išryškintoji lyderystės ir meistrystės dialektika, tokia, kaip pateikta, ar atitinkamai ją modifikavus, galėtų būti naudinga literatūros sociologijos, apskritai literatūros lauko tyrimams kaip produktyvus metodologinis mechanizmas.

Literatūrai, literatūros kūriniams knygoje lemtaapti *pavyzdžiu* tarp pavyzdžių, lemtaapti iliustracine medžiaga, daugeliu atveju aiškiai nuestetinta, bet dar aiškiau „ielektrinta“, suvokta ir pateikiama kaip generuojanti nepaprastai gyvybingus ir universalius žmogiškosios esaties modelius. Tie modeliai ipinami į įvairius, kartais, atrodo, pačius netikėčiausius kontekstus, kurie juos aktualizuoją,

padeda atskleisti latentinėms jų potencijoms. Kartais kontekstai nėra labai netiketi, bet nustebina „šviežumu“, operatyviu „čiadabartiškumu“. Tarkim, Camus Kaligula, tiesa, ne visai tiesiogiai, bet prisimenant Eimundo Nekrošiaus pastatymą, įsukamas į šiuolaikines politines baltarusiškas realijas, į oficialių Baltarusijos ir Lietuvos santykių peripetijas: „Dalis Lietuvos politikų išitraukė į šią „brandaus“ Kaligulos, Lukašenkos Kaligulos, tragikomedija. Toks dalyvavimo pobūdis leidžia būti tik kvailai naiviems, nes tai vienintelė kaukė, kuri bent kiek pridengia apgailėtiną žiauraus balagano dalyvių veidą. Šiuo požiūriu Lietuva yra Baltarusijos Kaligulos veidrodis, į kurį žiūrėdamas šis gali būti ramus dėl savo teisėtumo“ (p. 253–254). Literatūros veikėjas pasitelkiamas kaip patikimas identifikacinis kodas, kaip tipinių bruožų sutelktinis pavidalas, kurio matu kažkas (Baltarusijos prezidentas ar kt.) „matuojamasis“.

Kitas simptomiškas literatūros ītraukimo atvejis: Dostojevskio pasakojimas apie didžių inkvizitorų aptariamas Peterio Sloterdijko cinizmo tyrimų kontekste, pritraukiant Niko Kazandzakio „Paskutinio Kristaus gundymo“ motyvus apie išdavystės ambivalentiškumą, o baigiant tuo, ką būtų galima pavadinti bučinio antropologija pačia plačiausia prasme. Nuo evangelinio Judo bučinio ir Dostojevskio kūrinio Kristaus bučinio „i bekraujes devynių dešimčių metų [didžiojo inkvizitoriaus] lūpas“ (p. 335) iki Lou Andreas-Salomė bučinio, skrito Friedrichui Nietzschei, iki radikalios viešųjų akcijų grupės „Voina“ renginio „Pabūčiuok mentą“, iki besibūčiuojančių pasaulio politinių lyderių, lyg ir darant išvadą, kad „lyderiai bei ideologija pasilegimė ir užtemdė laisvinančias iš teisėjo gniaužtų egzistencinės išdavystės ir [su ta išdavyste susijusio – V. B.] bučinio temas“ (p. 336). Ne sluoksniuojamos, bet pramaisiui iššakojamos evangelinė, politinė, tautosakinė, artefaktinė, tarp jų ir literatūrinė, tikrovės, per bučinio motyvą mozaičiai atveriant šiuolaikinės lyderystės, viena vertus, totalų ekspansyvumą, nukreiptą net, atrodytų, į tokias intymias veiklas kaip pabūčiavimas, kita vertus, ne mažiau totalų „nu(si)egzistencinimą“. Visa tai atveriamą Kristaus meistrystės fone, Dostojevskio aprašytos Jo būtiškosios būties fone.

Iš lietuviškosios kūrybos daugiausia dėmesio sulaukia Justino Marcinkevičiaus „Mindaugas“, jam skirtas ištisas poskyris „Veidrodinio atspindžio valdovai“. Mindaugas pristatomas kaip makiavelistinis herojus, persmelktas, Mažeikio teigimu, „fetišistinio išsižadėjimo“, t. y. individualaus savo „aš“ atsisakymo pasiaukojant tāriamai „tautos dvasiai“ – „geidžiamam ir nutylimam savo paties veidrodiniams atspindžiui“ (p. 34), o galiausiai išdeginant, resignifikuojantis savo atmintį: tarsi nubraukiantis ikivaldovinę „tik žmogaus“ praeitį. Mindaugas lyginamas su lietuvių tauta, sakant, kad „atmintį išdegina ne tik valdovai, bet ir juo tikičios tautos“ (p. 274), kad pas mus taip yra išdegintas, resignifikuotas sovietmetis, ideologiškai visiškai neprisiimant už jį jokios tautinės atsakomybės: „Vadinasi, kas tik norite, o greičiausiai tik rusai atsakingi dėl mūsų praeities, ne mes. Todėl ir reikalaujame atlygio už okupaciją. Šis reikalavimas yra bėgimas nuo dalyvaujamosios atsakomybės“ (p. 275).

Taijgi literatūros klasiką Mažeikis ne tik ištraukia iš tam tikro jos pačios hermetizmo, bet dažnū atveju ir paverčia ją dabarčiai aktualia mąstymo matrica, organiškai suilieta su įvairiomis kitomis kokybės matricomis (filosofine, antropologine, politologine...). Papirknaužiaudamas galbūt ir per „elitišką“ analogija pasakysiu, kad kartais santykis su literatūra Mažeikio knygoje primeina Aleksandro Sokurovo filmo „Faustas“ (2011) santykį su Johanno Wolfgango Goethės „Faustu“: retais momentais tesusiliečiant su Goethės drama einama tarsi paraleliai su ja, bet kartais išpūdis tokis, lyg būtų pataikyta į patį dramos epicentru ir iš jo ištrauktas bei pateiktas visas iki tol savyje užsiskleidęs faustiškojo siužeto gyvastingumas, vitališumas, akyje įsikūnijanties tiesiog fiziologiskai čiuopiamas jo ekstraktas. Toki gyvastingumą, vitališkajį kūrinių ekstraktą knygos autorui kartais ir pavyksta užčiuopti, nors dažniau keliaujama taip, tarytum pagrindiniu orientyrui būtų laikomas ne tiesinis kūriniu siužetas, bet į siužetą panašios gyvenimiskos situacijos, jų vingiai ir atsišakojimai, sumanai apsivejantys siužetą, sykiu su juo sukuriantys polifoniško samprotavimo atmosferą (ne veltui vienas iš labai dažnai minimu ir cituojamų autorij yra lite-

ratūrologas Michailas Bachtinas, ypač kreipiant dėmesį į jo dialogiškumo ir polifoniškumo concepcijas, kurioms knygoje aiškiai simpatizuojama).

Kas be ko, literatūrą forsuojant, ir dar ne vienu frontu, pasitaiko ir nesusipratimų, kliaudų: kaip antai Ivano Turgenėvo romano „Tėvai ir vaikai“ kurioziškas „virsmas“ *apsakymu* „Vaikai ir tėvai“ (p. 321) arba dar kurioziškės Marxo „apeliacijos“ į „Lenino ir ypač Stalino veiksmus“ (p. 271), lyginamus su Marcinkevičiaus Mindaugo veiksmais.

Antrasis momentas, kuris man atrodo įdomus: ar lyderystės ir meistrystės dialektika, žinoma, modifikuotu pavidalu, būtų tinkamas metodologinis pagrindas literatūrai, literatūrinio gyvenimo realijoms analizuoti? Ar iš principo įmanoma mėginti skirti, taikant tą patį minėtą Lacano principą, tarkime, (1) literatūros *realybę*, t. y. *literatūros savaimė* matmenį, nuo (2) literatūros *tikrovės* kaip madingu skonių „einamųjų“ pasaulėžiūrų, paklausos ir pasiūlos principų, charizmos ir jos itakų, žiniasklaidinio pozicinavimo(si) ir pan. reiškinių *sukonstruoto* simbolinio matmens, su pirmuoju matmeniu siejant rašytojo *meistrystę*, o su antruoju – rašytojo *lyderystę*? Toks mėgimimas turbūt būtų panašus į substancialistų ir funkcionalistų ginčus, bet labai tikėtina, kad būtų produktyvus, nors gal kiek ir provokatyvus. Tarkim, Jurgos Ivanauskaitės atveju (kitų atvejų neminėsiu) – mano nuomone, jis anksčiau ar vėliau neišvengiamai sulaukių ir eksplikuoti aiškinimosi lyderystės ir meistrystės dialektikos požiūriu, kai jau bus galima nesausmingai atskirti asmenines „ideologijas“ ir paprasčiausią tekstinę-stilistinę meistrystę.

Monografija „Po pono ir tarno“ pasižymi kompoziciniu laisvumu: kartais skaitant susidaro tokis išpūdis, kad kai kurie knygos skyriai ar poskyriai galėtų būti sukeisti vietomis ir nuo to nepasikeistų visuma, tik gal kiek kitaip „suskambėtų“, kad knyga galėtų būti dar pratesta kokiais trimis skyriais ar sutrumpinta irgi kokiais trimis skyriais, ir skaitytojas nepajustų „duobių“, nepasigestų kokii nors jungčių trūkumo. Tai, beje, būdinga ir kitai Mažeikio knygai „Filosofinės antropologijos pragmatika ir analitika“ (2005). Tai, matyt, išplaukia iš pradžioje minėto svarstyto rašant, kai prie tos pačios, pavyzdžiu, pirmo skyriaus minties galima nesunkiai grįžti ketvirtame ar septintame skyriuje ją panardinant į naujus kontekstus, skleidžiant naujus jos rakursus, apipinant naujais pavyzdžiais, tarp jų – ir literatūriniais. Knyga įgyja novelinės kompozicijos bruožą. Ji lyg ir neturi fiksuotos pabaigos, išvadinės dailies, o baigama tokia veržlia *nonfiction writing* maniera parašyti azartišku ir kone manifestišku poskyriu „Simbolinių pasaulių stalkeriai“, pritraukiant iš Arkadijaus ir Boriso Strugackių ir Andrejaus Tarkovskio kūrybos žinomą stalkerio įvaizdi, stalkerų pateikiant kaip alternatyvi simbolinių pasaulių *meistrą*, vadovą po tuos pasaullius, ugdančią tą, kurį po tuos pasaullius vedžioja. Stalkeriai, pasak Mažeikio, „yra atsisakę linijinės istorijos, tiesinės evoliucijos, binarinių opozicijų, determinizmo ir indeterminizmo priešpriešų, pernelyg supaprastinantių pasaullius, suvienijančiu juos į vieną įsivaizduojamą visumą, paverčiančiu juos gėrio ir blogio, tiesos ir melo atspindžiais“ (p. 372–373). Ir visa knyga vėtoj linijinės istorijos, tiesinės evoliucijos, binarinių opozicijų, determinizmo ir indeterminizmo priešpriešų etc. *stalkeriskai* siūlo netiesinę komunikaciją išreiškiant (hiper)tinkliškumą, netiesinę artefaktų raidą paaikišiant ūkininkumą, „netiesinį praeities figūrą, taip pat vaiduoklių, fantazmų, dalyvavimą plėtojant dabarties sutarimus“ rodantį intertekstualumą, „užkrato, o ne tiesinės difuzijos būdu“ sklidą rodančią „bakterinę arba viru sinę simbolinių pasaulių plėtrą“ (p. 371–372).

Rašinį apie knygą be pabaigos taip pat paliksiu be pabaigos. Tik atkreipdamas dėmesį, kad monografija „Po pono ir tarno: lyderystės ir meistrystės dialektika“ yra tarsi igijusi tam tikrą savo plėtotę jos autorius ši pavasarį pradėtame rašyti tinklaraštyje „Altervencijos“ (<http://mazekisg.blogspot.com/>), kurio moto: „Altervencija gali pakiesti intervenciją. Altervencija atitinka rizomatinių bastymai ir klajones simbolinėmis sferomis.“ Jomis ir yra klojoma.

(Ne)eiliniai „Skambliai“

Kaip dainingu dzūkulių pulkucis ar bizonų slėnio govėda (praėjusio laiko duomenų grandytojai enciklopedijoms, ar dar menate tokią sovietmečio „visuomeninio maitinimo ištaiga“ už Žirmūnų tilto ar, tiksliau, ties praėjusio amžiaus pradžioje „veikusia“ brasta palei dar išlikusią gaisrinerę, kuri Nerai nuslūgus keltasi ir briste, ir ant arklių nugaru, ir važeliais?) paskutinį gegužės savaitgalį pradundėjo keturiąsias dešimtasis folkloro festivalis „Skamba skamba kankliai“. „Brandaus brežnevizmo“ metais į patvorus grūdumas, jis virto prestižiniu tarptautiniu renginiu, nebejisivaizduojamu be egzotiškų ir išprastų kaimyniškų svečių, o jis gano ir modeliuoja po Vilniaus etninės kultūros centro stogu susitelkę autentiškojo folkloro entuziastai, vadovaujami Mildos Ričutės ir kitų vadinančių Telšių folkloro mafiju-kės pasiuntinių. O festivalis 1973 m. prasidėjo kaip tuo metu partinių bonžų itin palankiai vertintų liaudies dainų ir šokių ansamblių šventė. Pasak minėtojo centro direktorės pavaduotojo ir visokiusių garų bei īpū skleidėjo, „televizinio veido“ Stanislovo Kavaliausko, „pamažu pamažu stilizuotą folklorą festivalyje pakeitė autentiškieji ansambliai. Dabar tai vienas iš nedaugelio pasaulio autentiškosios muzikos folkloro festivalių, mat daugelis tautų tikrosios liaudies muzikos jau nebeturi, telikusios tik stilizacijos – nuo drabužių iki instrumentų.“ Išties galėtume tik pasidžiaugti tarptautinį mastą įgavusiais folkloro festivaliais „Skamba skamba kankliai“, „Baltica“, kai kuriaiš kaitais panašū statusą išsirokusių regioninių tikojo folkloro renginių, jei ydingu neva linksmamojo, palengvintojo pobūdžio muzikavimo prioritetų neteigtu, neretai atlikimo ir paprotiniu požiūriais šlubčiojančio būtent stilizuoto folkloro propagavimui neužsiimt nacionalinis transliuotojas – Lietuvos televizija. (Tiesa, retais atvejais ir pramaisiui, matyt, nagais ir ragais folklorininkų atkovotose laidų dalyse pasitaiko ir *cirkinių perlų*.) Pasitelkusi neaiškių liaudies muzikos suvokimu ir reitinginiu atlikimo orientacijų besilaikant prodiuserių Saulių Basijoką (UAB „Rijeka“), o šis kaip laidos „Duokim garo!“ vedėjus ir rengėjus, keista, diplomuotas etnomuzikologė Loreta Sungailienė ir Rasą Norinkevičiūtę, taip pat ir minėtajį S. Kavaliauską iš *gruntaunai žemaitiškai suplūktu „Ulos“* folkloro ansamblio bei *visiems pasirodyti* užsimančias ir Pyro pergalėmis lyg blusos įkandimais pasidžiaugiančias kapelas ir kitus kolektyvus, minėtoji televizija supopsina ir iškreipia iš protėvių paveldėtus mūsų folkloro pamatus... Neįtikinantys atrodo maskuojantys panašios „edukologinės“ elgsenos pateisinimai, esą tokiu būdu užvaldomi placdarmai autentiškojo folkloro reiškimuisi... Iš tokų pliuržės sekliumų – tik klampojimas į suniveliuoto ir diskredituoto folkloro paribius. Akivaizdu kitkas – deramai nevertinamas, visa kultūrinio paveldo gilybe, tautos dvasios žinija ir galia per vaizdų žiniasklaidą negalintis skleistis tūkstantmetės baltų kultūros raidos turtas paprasčiausiai ne-gauna kur ten ozono – elementaraus, tegu ir ribotai miestų smarsu ir kosmopolitizmu infekuoto, oro, dėmesio, palaikymo, todėl gražylių ir politinių prostitucių akyse dūsta ir nyksta... Diskusija apie televizijoje vykstančius tautinės savimonės darbus tėsiasi ne vienės metus, ir sunku patikėti, kad žymiausi etnomuzikologai ir kultūrologai nesielgs kaip neįvardijamos *gerosios vietas* svečiuose.

Ir tenka pripažinti, kad folkloras septynmyliais žingsniais traukiasi iš kaimų ir vis labiau įvairiai pavidalais ištvirtina miestuose, kitaip sakant, tautinės savasties puoselėtojų galvoje ir širdyse, vaikų ir „senių“ folkloro ansambliuose, tradiciniuose ir naujai besiteigiančiuose festivaliuose ir šventėse (viena iš labiausiai vykusiu tradicinės kultūros reinkarnacijų – „neprilausomas postfolklo, alternatyvios muzikos ir šiuolaikinės baltų kultūros“, pasaulėjautos, mitologijos ir senosios religijos gerbėjų festivalis vasaros žalumoje „Mėnuo juodaragis“, kurį su „šiuolaikinės baltiškos muzikos leidykla „Dangus“ ir „draugų gentimi“ rengia Ugnius Liogė). Tiesa, pasitaiko ir tos pačios krauso grupės folkloro bendruomenės dalykinio nesusikalbėjimo. Turiu omenyje „laikiną sostinę“. Modernios ir tradicinės folkloro muzikos festivalis „Suklegos“ daugiausia ansamblio „Lipk ant sienų“ vadovo Artūro Sinkevičiaus pastangomis rengiamas tinkamu atvango po vasaros gūžynių metu – rugsejo mėnesį, o jaunesnysis festivalis „Skamba skamba kankliai“ brolis ir palydovas „Atataria lamzdžiai“ (antroji tos pačios dainos pirmojo posmo eilutė), šiuo metu rengiamas Kauno tautinės kultūros centro (direktorė Vilija Kepežinskienė, renginių organizatorė Gintarė Putiniene), tarytum ir nusimusė nuo proto. Ogi todėl, kad seniai šis festivalis būdavo tarsi pasitikinė, „motinė“ sostapilės struktūrą užkutrinanti ir savaip įlinguojanti ofenzyva ir dažniausiai vykdavo savaitę anksčiau, tad folklorinio vyksmo pralaikę vilniečiai atidūgdavo Kaunan pasižmonėti. Panašiai po savaitės po žiemos ir belapio pavasario užkalkėjusius folkloro jausenos momenis galėdavo pakaktinti ir Kauno vikruoliui.

Utenos folkloro ansamblis „Untytė“ (vadovas Laimis Kirilauskas). Autorius nuotraka

O dabartės tarsi perplėštą grobą pūstum – niekur neužkliūva. Ir tik todėl, kad, nors ir skirtingų svorio kategorijų renginių, abu vyksta... tomis pačiomis dienomis. Tikrai begali viškai suzuoktas Vasiukų siekinio variantas – dvimiestis Vilniukaunis! O išeitis paprasta – mesti šalin plikbajoriškas ambicijas ir Kaunui dainomis beigi šokias kankliuotojams atitarti prieš arba po savaitės.

O Vilniaus „Kankliai“ – jau kone legendiniai. Ne tik miesto ir regiono, bet ir kitų etnografinių sričių bei užsieniečių folklorininkų lyg paukščių gaudyklė. Tiesiog pavasario prakvėšimo, susibėgimų, neformalios giminės atpažinimo, visų kas ant kojų, draugingų susizaibavimų mediumas. Jei be pompos ir kitų pompotaukšlių – tai tiesiog „Skambliai“, tokiu šmaikšciai kontaminuoti ir kažkieno atsainiai mestelėtu subrauktiniu atpažinimo kodu žinomi ne tik Vilniaus folkloro senasėdžiai, bet ir kone visai „šalelės Lietuvos“ folkloro liaudžiai arba, kaip dabar esa geidautina ir bene politiškai korektiška išsitarti, prigimtinė dainų, šokių, sakytinės tautosakos bendruomenei. Rodos, kaip visada, per amžius neatmenamus, taip ir dabar – iš burns į ausį ir transitu (ar tranzu?) per pilkajį rievyną atgal į burną subrandinti žodžiai, melodijos, ritmika, nušluftos ir išgyventos prasmės formulės vėl taikosi išsprukti šilton kolektyvinėn pamomenių archetipojon. Tiesa, kartais kiek paradoksaliai rodosi, kad išstobulintų technologijų laikais vaidilų tradicijų tąsai turėtų būti kiek lengviau, nes informacinėje erdvėje lyg mašynas dūzgia dainynų tomai, garso ir vaizdo rašmenys, internetiniai duomenų aruodai, ansambliai ir kultūros centru veikla, bet XXI a. Rūpintojeliui prie kelių priešinių eismo juostų magistralių teliaka atsidusti – Pondieve, koks tu liezas... Ir traukti į kasmėtinį žalimo ir beatodairiško žydėjimo atlaidą – „Skamblelius skambliukiausius“.

Kita vertus, rengėjai šiemet sau ir, matyt, valdiškiems namams pabandė įteigti, kad, oi oi, kokį „Skamblių“ jubiliejų šventėm, o tikrenybė tam priešgyniauja – net penkių apskritų nuliukų *jubiliatai* dar nepriskreben, bet radosi dingsčiai atsigrežus į praeitį pagerbtį primirštus festivalio rengbos pionierius, kurie sovietmečiu ne tik veikė kaip būsimosios dainuojančios revoliucijos katalizatoriai, bet ir kartais protingai rizikavo tartum išminuotojai ir pontoninių tiltų tiesėjai *sapiorai* (priekyje einantys, kitų sėkmę užtikrinantys kariai). Iš pirmųjų – Daiva Čičinskienė, Aldona Ragevičienė, Ona Šaltytė, Petras Kvedaras, Kazimieras Kalibatas, Laima Burkšaitienė, Zita Kelmickaitė et tutti fructi. Festivalio raida buvo pristatyta ir Varsos Zakarienės bei Sauliaus Noviko parengtame filme, tiesa, jis labiau priminė išplėtotą reportažą, o ne savarankišką kūrinių su kokia nors jaudinančia ir sprykuoliuojančia veikti idėja.

Festivalis išskristalizuoja, išsilukštena. Aišku, nuolat keičiantis svarbiausių vyksmų vietoms prarterojamas atpažystamumo efektas ar išivyräuja *apskritai renginių* šablona. Pavyzdžiu, manoma, kad gal daugiau praeivių vos ne už sagų ar ausų įtempime susidomėti folkloru prie skrudželių tako Rotušės aikštėje. Vis dėlto suliniuotas brukas, kaustantys istorinės architektūros rēmeliai, lyg narvuose įbruktos pąpūgos – tautodailininkai su išmoktomis keliomis frazėmis arba įgrisusiai, piniginių nebeatveriančiais dirbiniais, kone pusę aikštės užėmusių kavinių bendrojo pobūdžio užkančiai, alus ir kone ant sėdinčių galvų virstantys skrudinamo kiaulės kūno dūmai bei kiti „jei atėjai, tai kentek“ diktais nė iš tolo neatstojo jai ir prieš išdraskymą atsisakyti natūraliai gamtiškų Sereikiškių parko paunksnių... Žymiai laisviau lankytojai pasijuto rekonstruotų Mažųjų Radvilų rūmų kieme vykusiuose koncertuose. Tiesa, su vaikų folkloro švente „Saulytė“ koja su nagi nėmis ikelta ir į Prezidentūros kiemą, o festivalio globėja tapo ir pati prezidentė (vienas iš neabejotinų jos pasirinkimų!). Kas be ko – rengi-

nių suktukas (iš viso – 43) jau bemaž nusistovėjės ir primeina kepęjų baigiamą sukti gruzdų šakotį su daugybe saldžių antgalių – kiekvienam pagal įgeidžius patiekiamu „Saulės vėju“. Ivairių lengvesnių žanru reginių ir tarsi abipusės klausyklos saitu sukurtų įtampų nestokota – gundė, tarsi jaunystės videntuvėse Mika (geismai) ar vaikystės draugas, Narvydžių kaimo kaimynas Mykolas Jazbutis kumpa lazda durtų į šoną. Šakotis (Pasaulio medis?) sutrinko bildo „Skamblių“ fotografijų paroda, daugadieniais svečių kolektyvą atodirbiais, šokamujų sutartinių jungtinėmis pajegomis, intriguojančiais naktiškiais, tradicinės muzikos vėduoklės atgaiva VDA Gotikos salėje, modernesnių ir sumiksotų iš dalies folkloro grupių marginiu, vilniškių ir kitoniškų lietuvių tabelinių folkloro grupių, solistų, duetu, kapelijų (neretai – vargu ar tradicinių) ir ašaringų romansiškų dėmesio atsiriekimais, tradicinėmis Sekminiu giesmėmis, dūdmaišininkų dirbtuvėmis ir iš Labanoro dūdų maišų pratrūkusiais skardžiai dusliais rypavimais, turbūt jau ir krauso atmintin įsisunkusiais koncertais senamiesčio kie-meliuose, eitynėmis, baigiamuoju broliukų ir sesyčių uliojimui... Pridusau teipusėjės.

Iš svečių įdomiausiai buvo Mažasis senojo pašto orkestras – retro atgarsiai *savos chebros* šeliojimų garsynuose ir kūnu, balsu, instrumentu, vėju, garbanomis bet kokio tempo ir ritmikos „gabaluoose“ džiazavus / soliavusi paštininkę, taip pat dviejų pasiutusio temperamento bretonių Marie-Helene Conan ir Marie-Noele Le Mapitan duetas, priveikes kone serijiniais ulbavimais, Žaliojo Kyšulio salų *pabuvėliai*, atvykė įkandini anksčiau buvojusių jauniklių, tiksliau, platičiastrėnės moterys su dar platesnėmis (kaip Olego Ditkovskio dainos žvaigždynai) koserėmis ir, rodos, neatskiriamomis esybės dalimis – būgnais bei kilnojamuoju vienintelio vyro kvapų pagardu. Nepaisant kyšiausio minėto šakočio (beje, atvirkštimai jie – žambū ir plūgų provaizdis) kyšulio, labiausiai domino iš tikros Napadalijos tolybės šmestelėjės ansamblis „Tapanuli“ iš Indonezijos Sumatros salos šiaurės. Šis kolektyvas išties geidautinas, nes negausus, bet sugebantis perteikti esminius tautiečių pasaulėjautos bruozus – tai dvi dainuojančios ir kūnais bei rankomis šokančios miniatiūrinės moterukės ir keli, rodės, Rymo vyskupų iškilmių kepurėmis pasipuošę išlakūs *ambalai* su neatskleistu pavadinimui *kačergomis* (instrumentais). Tiesa, matyt, kad keliautojai per kelių žemynų festivalius ir, matyt, savos publikos numylėtiniai noriai prisitaiko prie popsinų masių poreikių – atvirose erdvėse ši grupė daugiausia atliko rytiškių melodingu, įteiklius opusus, bet didžiajame festivalio koncerte Nacionaliniame dramos teatre „Vilnius“ mieste žali bromai“ atskleidė archajiškąją apeigų ir ritualų realybę. Nenuvylė ir kaimynai – estų „Liinats uraq“ iš gerokai suslavinto Setu regiono, tautos be valstybės ateities orumą ir, sakyciai, kosminę darnos visatvę išlaikiusi ir gebanti perteikti, ipareigojančiai etnonimui pasivadinusi karelų grupę „Karjala“. Nepėsti, giliausiomis folkloro vertėmis atpažystami rengėjosi ir ukrainiečiai („Volodar“), ir gudai („Sita“).

Vienas iš labiausiai dėmesi prikausčiusių renginių – kuršių genties rekonstruotų archeologinių kostiumų pristatymas (Daiva Steponavičienė ir „Sedula“). Šiuokart iš anksčesnių rodamų įsiminusi patikslintoji *Baltijos pakrančių vikingų* drabužių, papuošalų, ginklų našystos stiliums ir gentinio savitumo išskaitymų interpretacija kirbino širdį tikslesniu technologiniu įdirbiu ir laisvesniu elgesiu su paplitusia prieš tūkstantmetį ir anksčiau įvairių atmainų mėlyna spalva – nuo tamsmėlynės, vadinamosios indigo, iki pajūrio blyškiau veidžiamas šiaurės vakariečiams gal arčiau širdies buvusių melsvų, pilkšmelvių, balsvų tonų. Jau dizainerių ir archeologų akiratyje pasimatė ir kitų baltų genčių dėvėsena: ruda ir gelsva – sėlių, žalsva – žiemgalių, tamsiai mėlyna – žemaičių.

Neabejotinas festivalio dviosios centras – tradicinės sutartinių vakaras sakraliose sostinės erdvėse ir šiemet antrą kartą nutiestas „Sutartinių takas“, jau vingiavęs Bokšto, Šv. Kazimiero, Augustijonų, Savičiaus, Stiklių, Gaono, Universiteto gatvėmis (rengėja Daiva Vyčinienė). Jėga! Harmonija! Darna! Ir polifoniškai susipinančių balsų marginčiaus neskubri, romi, ori didybė, ir matrinstinės senosios Europos (ne Artimijų Rytių nomadų – vieno Dievo išradėjų) kultūros atbalsiai, ir vis rečiau bejismelkiantis pasigérėjimo jausmas prigimtine tauta, jos intakais – gentimis, nemariu mūsų kultūros muzikos žanru, 2010 m. įtrauktu į UNESCO nematerialaus paveldo sąrašą. Ivairialypė sutartinių giedotojų pasirinktų kūrinių dermė su jų taką lydinčiais, sauganciais ir žvakių ugnimis vakaro niūkume apgaubiančiais baltiškosiuos ornamentiškais ženklais ir deglais. O kur dar Utenos folkloro ansamblis „Untytė“ ragininkų (vadovas Laimis Kirilauskas) vakarinės žinios „urbī et orbi“ skardenimas nuoistorinės Barbakano kalvos, ansambliai skudutininkų tūtavimas mūrų kryžiaukelėse ir aitrių tėvynės, amžinių namų,

Apelsino žievelėj

Tą naktį jis buvo ryškiai oranžinis. Žvaigždžiu nesimatai, perdém šviesus, matyt, buvo miestas velyvą ketvirtadienį. Mirksėjo balti butų langai, kukli šviesa nakčiai užklojo Frenkelio rūmus mūsų kairėj, aukštį žibintai išišebė palei gatvę, tačiau blyškiai, neryškiai. Skirtingai nei didelis ryškus apelsinas, létai riedantis giedru dangum, išraižytas krauterių ir griovių, gruoblėtas morkinis ménulis. Pastebėjom, kad ruošiasi slėptis už didelės mokyklos stogo, kad tuojo pradings iš mieguisto akiračio. Užsilipom ant magiško suoliuko ir atsivérē dar pasakiškesnis vaizdas.

Taip kartą pasijutau su tėciu vaikščiodamas vieną šaltą žiemos vidurnaktį pajūry. Nežinia, ką tokio turi naktis, kur slypi jos transcendencija, iš kur toks patogumas jos tamšaus rūbo. Pastarasis išlaisvina, gamta ima rodytis graži, it pati prisitaikyt prie mano akių. Rūpesčiai ir kiti žmonės lieka surakinti šviesoj, kažkur taip toli, kad nebeaudina, nebevarinia. Oras daros lengvesnis ir daugiau jo plaučiuose telpa. Baltu smėliu vaikščiojom palei ošiančią mūsų ir viso pasaulio žmonių motiną, du maži, trapūs žmogeliukai, lydimi ilgū savo šešeliu, krentančiu nuo ménulio šviesos. Kalbėjom nedaug, klausémės žmonių motinos, stebėjom, kaip galingai lūžta tvirtos jos bangos, kaip nei galo, nei krašto visa tai neturi. Baltas paplūdimys tapo begalinis, it vaikštinėdam skaitkyloj jautėmės ant pasaulelio ribos, kur, nosimi uosdamas nakties ir jūros kvapą, pirštų galais jausdamos šaltą vėją, liežuvį burnoje apversdamas ir klausydamas kietų lūžtančių jos bangų, gali paragaut amžinybės. Tik truputį ir kukliai.

Susimąsciai, galbūt joms vertėtū papasakot tai, bet ne norėjau atimti iš apelsino jo grožio. Tuomet buvo sakraliskumo akimirka. Jau ir taip prisišnekėjau apie draugus ir moteris, apie moteris drauges ir ne drauges. Apie tas, kurios vargina, kurių trokšt, kuriomis žaviuosi, bendrauj, kurios žavi ir vargina. Norėjos patylėt. Šviesiaplaukė keletą kartų atsiduso, paaimanavo, kaip tai gražu. Jos plaukai iš tiesų garbanoti, tačiau negaliu garbane pavadinti. Ne tik dėl to, kad plaukai buvo susukt i kuodą, bet ir dėl to, kad rausvaplaukė mergaitė taip pat garbanota. Trumpi jos plaukai vos vos kuteno pečius, šukuosena sudarė įdomią formą, tokią, kad, jei nebūt buvę taip tamsu, būčiau apibūdinęs detaliau. Galbūt net kiek priminė puošnū šio vakaro ménulį.

Pastarasis ir toliau slėpēsi nuo mūsų už miesto stogų. It įkalti stulpai stovėjom ant medinio suoliuko, priešais mus plynėjo didelis ežeras, žinoma, tiek didelis, kiek gali tilpti miesto centre, tačiau visgi nemažas ledo gabalas. Trys jo sargybiniai atsakingai atliko savo pareiga, stebėjo, kad kas ežero nepavogtu, ir nors dangum riedantis apelsinas truputį nuvijo mintis, iš esmės jie savo darbą atlieka pavyzdingai. Rūpinasi, kad ežeras nesumažėtų, nesubėgtų i žeme, tirptu nepernelyg paskubomis. Tyliausią nakties valandą jie klaušosi, kaip kuždasi tarpusavy žuvys, kaip traška nedrāsiai ledo luitai, Frenkelis ir žibintai lieka kažkur toli, tamsus vandens telkinys ima švytēti pats ir jo gyvybė tampa ryški. It lašas amžinybės, pavogtas iš jūros.

Ji su mama kalba? Garbanė linktelį galva. Šviesiaplaukė tyliai nusijuokia, toliau telefonu teisinasi mamai, kad neturėjo sąskaitoj pinigų parašyt, jog išeina pasivaikščioti. Garbanė išsitrukia dar vieną cigaretę, nelyginant simbolį, koks gražus ir ypatingas šis vakaras. Prisidega oranžine liepsna, šviesiaplaukė baigia kalbėti, atsisėdam, užteks čia

stovėt. *Mama juokės. Kodėl? Kai paklausei, ar su mama ji kalba, sako: su mama, su mama.* Aš visuomet užmirštu, kad esu linkęs garsiai kalbėti. Apelsinas nuriedėjo velniai žino kur. Garbanė pasigyrė, kad tévams ji kartais patinka labiau nei savo pačios draugams. Žinau, ką tai reiškia. Žinau, ką reiškia jaudintis, bijoti, nerimauti, kokį išpūdį paliksi, kaip bendrauti galbūt nemokési. Tačiau esu patyres ir palengvėjimą, kuris apima jiems priimant tave draugiškai ir šiltai. Net jei tai tebūna spektaklis, juo taip gera tikėti, gera savimeilę pasiglostyt.

Prieš akis iškilo mano kaimynės tévai, buvusios bendraklasės tévai, geriausio draugo tévai, tos merginos iš fizikos fakulteto tévai. Tarsi visi būtų suėjė i vieną kambarį, su savo lūkesčiais ir troškimais, draugiški ir malonūs, tačiau kritiški it Jėzus Kristus savo tévo žaislams. Vertinantys kiekvieną mano žodį, provokuojantys mane patį save vertinti, kalbantys suktom frazėm ir slepiantys kažin kokią mintį. Verčiantys susimąstyti, kokį aš save noriu pateikti, kokį galiu pateikti, koks pats esu. Verčiantys kelti klausimus, ieškoti atsakymų, lipdantys sunkias mintis ant mano pečių nelyginant smėlio pilį pajūry. Kūnas nuvargsta, noris šiek tiek garbanei ir šviesiaplaukei pasipasakoti, bet kiek daug aš štvarkar jau joms pasakiau. Kiek prieš mėlynas jų akis nurengiai moterų ir merginų, kiek gyvenimo tiesų bandžiau atrakinti, kiek savęs apnuoginai, nežinia, net gėda suprasti. Na, gal dar porą sykių...

Per šią savaitę turiu gauti pasimatymą. Šviesiaplaukė vél nusijuoké, o rausvaplauké mergaitė išsitraukė iš burnos cigaretę ir vikriai atsigrežé. Nors ir kaip tamsu buvo, žinojau, kokiui ironišku ir klausiančiu žvilgsniu ji žiūri. *Na, pralaimėsi lažybas. Dešimt litų.* Šviesiaplaukė pasikišo rančas po šlauniui. *Taigi gali su mumis nueiti. Ne, su jumis ne pasimatymas. Su jumis viskas per paprasta.* Prisiminiau tą vakarą, kai it peili prie gerklės prirémusios jos liepė prieškait, kad bendraudamas neturėsiu jokiu slaptu intenciją. Jokių troškimų ar tikslų, fantazijų – tebūnie, iš šių išsivaduoti, matyt, neįmanoma. Tačiau išsižadėsiu kėslų nusitempi i lovą. Kaip ir visą pasaulį. *Čia ne dešimt litų esmė, čia principo reikalas.* O joms buvo sunku mane suprasti. *Tipo, tu pats pasiūlei?*

Susimąsciai, nejau tikrasis pavasaris bus prasidėjęs, juttau, kaip šilta viduj. Nesinorėjo nei muistytis, nei judėti, nei sagstyti palto sagas po vieną. Gerai, kad ne pasimatymas.

Merginos nesilažina, kuri kada gaus pasimatymą. O jei ir lažinasi, tai viešai to neskelbia. Moteriškai painiose jų sąmonės pasimatymo apibréžimas, matyt, dar sudėtingesnis, ribos tarp atviros ir paslėptos aistros, tarp fizinio ir sielos kontakto, tarp intrigos ir gašlumo abstrakčios ir man nesuvokiamos. Draugų jos turi daug, pačių išvairiausiu. Kai kurie aktorstė studijuoja; kai pas juos atvažiuoja indai, jie monos vaidinti, kalbėti, samprotauti, dainuoti ir visa kai veikti besiskdami apie savo aši. Mylėti, nekesti, galbūt valgyti, spaudytis, galų gale tapti planeta. Griję i gimbajį miestą, jie demonstruoja tai savo draugams, sukasi ratu penkiolika minucių ir dalinasi istorijomis iš studentiško gyvenimo. Kol rausvaplaukė pasakojo, ką išgirdo planetoms po jos kambarių vinguriuojant, po truputį émēm eiti gatvės link. Palikę užnugary ežerą, pamiršę ménulį, pats nejutau, kaip kojos neše mane, galbūt buvo tas pats, kur kalbėti.

Atsisveikinom ir su Frenkelio rūmais, žygiam palei placią ir judrią gatvę į kalną. Palei žibintų tvora, šokinėdami nuo vieno žolės lopinėlio ant kito. Jei su gražuole būčiau praeitą savaitę éjės kavos išgerti, būčiau, žinoma, ir pasivaikščiojės. Taip norėjos tikėtis, kad truputį kitaip, kiek sakrališkiau nei tarp pavasarinių mėlynų. Ji trapi, jos grožis prabangus, gamtą aplink būtų tekė pažabot, o jei vakaras būtų, tuomet pakabinti vieną kitą žvaigždę. Žinoma, kavos mes negérėm. Šviesiaplaukė ir garbanė nustebuo, kad gražuolė manim išvis susidomėjo. Jos pažadėjo man, kad intrigų neskleis, tačiau pastebėjau, jog, vis labiau artinantis nacūai, žmonėms besislepant namuose, o ne gatvėse ir dienos nuovargui jaukiai išsitaikant mūsų kūnuose, jos émė mane suprasti. Ir nors tai pasireiškė ironiškos užuojaautos forma, visos tos moterys, mintys ir mintelės, tas keistas romantiško socialumo troškimas, valdyte valdantis mane ir kaltantis mano lūpomis, suvokiau, dalyvavo mūsų pokalby ne ką mažiau nei morkinis ménulis. Émė kurti šmaikščius planus, kaip galėčiau laimeti lažybas, aptarė su manim pasakišką vienos gimnazistės figūrą. Juokesi iš detalų, minėtų trys šimtai tryliką kartą.

Po truputį pasiekėm miesto centrą. Ta jo dalį, kuri apliesta geltonai, kur rymo mediniai suoliukai abiejuos šonuose, o tarp jų it sargybiniai stovi tvirti medžiai. Iškilę virš namų stogų, virš miesto, virš debesų, saugo, kad nei Dievas, nei angelai netrukdyt romanams, kurie po medžiais rezgas, kad viskā žmonių rankoms paliktu. Ir nežinia kodėl – ar todėl, kad pats Prakilniausiasis kur užsnūdo, ar akys su sâžine émė kolaboruoti – kiekvieno pakampėj émė ryškėti vaizdai. Prie trankaus baro durų, už tamsaus apvalaus krūmo, praėjom ir pusapskritę aikštę, kavinį terasas, kurios vasarą žydi. Pirma tik pilki štrichai išryškino kontūrus, mūsų pozas ir rankų padėtis prieš begalę metų, bet ilgainiui émė atkurti ir detales. Veido išraiškas, šypsni, ryškesnį kairę veido pusę, kietą žolę rudens vidury, išdžiūvusių odą ir akis, neradusias sau vietus. Kai žvilgsnis nevalingai platėdavo, jo paslėpti nebešeidavo, nes pasaulis, rodos, traukdavosi it pamišęs. Rausvumas užliejo mintis, kojos linko, romantiško socialumo taurę sugalvojo perpildyti atmintis, tačiau ši nepažiusta nei saiko, nei gailesčio.

Šviesiaplaukė kumštelėjo i petį. Nei tai pažadino, nei iš hipnozės prikélé, tačiau po truputį atsigavau. Išsukom iš pagrindinės pėsčiųjų gatvės, dékudiev, prisėsim truputį, pasižiutau, it trejus metus be perstojo būčiau éjės. Isukom i tamšų kiemą, perėjom siaura automobilių aikšteli ir atsidūrėm fakulteto užpakaliniam kiemely. Prieš akis atsivérē tuščia krepšinio aikšteli. Gruoblėta perdirbtos gumos danga priminė ménulio paviršių. Kažin, nejau nuo rausvaplaukės mergaitės cigaretės neišeitų prisidegt? Dar ryškesnė šioj vietoj atrodė trumpa jos šukuosena. Šviesiaplaukė liko stovėti, trise sudarė trikampį, jei morkinis mūsų draugas išlištų, galbūt figūra net taptų magiška. *Man atrodo, vaikine, tavo problemos tikrai rimtos.* Itraukia sunaus dūmo. *Tai ne, šiaip sau, žinok, pasakoju.* Kažin kodėl aš tiek pasakoj? Kas čia per poreikis verkšlenti nelyginant šekspyrizmais su plunksna ant popieriaus? *Man atrodo, giliai širdy tau tiesiog labai patinka mūsų kompanija.* Na ir susireikšminusios, pagalvojau. Jos ir mano mintys. Pasaulis kiek susireikšminęs, beliko paklaust, ar iš tikrųjų be reikalo.

Keletą akimirkų mums patylėjus, kažkur toli, iš už pasutinių miesto stogų, iš už jūros, mano ir jūsų motinos, émė vél līsti ménulis. It komandą išgirdė sušokom ant suoliuko, trys stulpai žaibiškai vél užémė savo vietą ir laukė. Kraterių išvagotas apelsinas nedrāsiai iškišo savo kampelį ir tik po truputį kilo į dangų. Tik po truputį émési nakties tévo vaidmens. Ilgainiui išsvirtino savo soste, apliejo mus oranžinė šviesa, kuri galbūt net kiek šildė. Rausvaplaukė rūkė man iš dešinės. Létai, išraiškingai, net neatsisukdamas galėjau dėti galvą, kad nebyliai šypsojosi. Tuo tarpu kairėj aimanavo šviesiaplaukę. Kaip gražu. Kaip suknistai gražu. Gruoblėta krepšinio aikštélės danga tuomet priminė šūsnį smulkiai apelsino žievelės gabaliukų. Minkštū, tačiau kampuotū, taškuotū, nelygiū. Jei būtų vasara, pamerkčiau ten savo kojas. Galbūt iš tiesų giliai širdy man tiesiog labai patinka jų kompanija? Galbūt galima lažybas ir pralaimėti. Tik šią savaitę, ne apskritai, žinoma. Žinojau, kad už fakulteto kiemelio manęs laukia kietą minčių banga, kad manęs laukia visos pasaulio mintys ir moterys. Tačiau tas žinojimas priminė pagirių nuojautą, nors vakarėliui išsiūlavus jos būna nė motais. Trys stulpai stovėjom lyg ant skardžio ir kūną apėmė palengvėjimas.

Igintosios sielos draugų pajauta sveikinantis akimis ir iš lėto leidžiantis link sutartuvininkų užtvindytos dešrigatvio volės prie Donelaičio sėdylos šono. Nuo ten untytės ir ugnes fakyrail kilo ant kalnelio, ant aukštojo – į koncertą „Či varinai varteliai“ suklususioje iš nuostabos VU Teatro salėje. O ten sutartines vienai vienos giedojo Kauno grupė „Sasutalas“ (vadovas Andrius Morkūnas), o skuducius ir ragus pūtė folkloro ansamblis „Dijūta“ (vadovė Rūta Žarskiene) vyrai. Darniai giedojo daugiausia žemaitišku raudsoniu švytravusios „Sasutalas“, kol pavargo ir nebeatlaikė krūvio tolygiai koncentruotai „ištempti“ visą ambicingai parentą programą. I pabaigą émė pjautis ir strigti balsai, išsimetė net buitinis, ne būties jukumas, o vieną sutartinę teko kartoti net triskart... Suneštinis sutartinių medus iš skiemenu ir frazių garsaraščio priminė vasaros pievų parasparnės gyvybės, ritminių kirčių ir spalvų polifonią. Vis dėlto natūraliausias ir ilgiausiai sąmonėje sūkuriavęs žerutis šiuose „Skambliuose“ – autentiško folkloro vakaras VDA Gotikos salėje, kurį parengė Lijana Šarkaitė-Vilums, o filmą šia proga sukūrė Žaneta Svobonaitė. O tikriausios to susibėgimo kaltininkės ir dėmesio prikaustytojos – Ašašnykų kaimo (Varėnos r.) dainininkė Marijona Tamulevičienė, Ona Valentukevičienė, Elena Trainavičienė ir jų ansamblis vadovė Danutė Va-

lentukevičienė. Žinoma, atviromis dzūkių širdimis, išskirtiniu dainingumu, giedria pasaulėjauta mažai ką begalėtume nustebinti, bet šio vis labiau dėl metų naštos krinkančio dainininkų sambūrio išskirtinė ypatybė – itin retos ir baigiančios išnykti vadinamiosios asarukų (nuo savaip ištariamo žodžio ežeras) tarmės ir folkloro gyvybės palaikymas. Šiuo metu asarukų tarmės liekanų prisodrinta dzūkių šnekta patikimiausiai tekalba du tvirtų ir savitų charakterių Ašašnykų vyrai – Jonas Grigas (nepaišioti su fiziku akademiku, kilusiu iš Kabelių) ir Pranas Zaliauskas (neseniai bakalauro darbą apie asarukų tarmės specifiką Vilniaus edukologijos universitete parengę minėtoji D. Valentukevičienė). Prieš važiuojant į Vilnių iškilus kai kokiems trikdžiams, suabejojusioms dėl kelionės moterims M. Tamulevičienė pasakė tvirtai: „Važiuojam ir viskas!“ Atplazdėjo kaip penkiolikinės ir taip nuoširdžiai padainavo bei papasakojo, kad ir žinovams žandikauliai atkrago... Atsidaužėme delnus!

JUOZAS ŠORYS

AUGUSTAS SIREIKIS

Šešios tašės pagal Gariūnus

Žmonės vis ginčijasi, kaip smarkiai mes nebesam tokie, kokie buvom, kiek labiau mes Vakarai, Šiaurė ir Centras, kiek mažiau – Rytai. Be reikalo ginčijasi. Palikit tai moksliui, jis žino. Mokslas apie visų keturių pusiu Europą vadinamas politikos mokslu. Jis turi metodą atsakyti į klausimą, kiek tam tikra šalis vis dar priskirtina Rytų Europai. Šito matavimo vienetas yra „tašė pagal Gariūnus“.

Matavimas gana tikslus, kiekybinis. Kaip žemės drebėjimai matuojami balais pagal Richterį, o temperatūra – laipsniais pagal Celsijų, lygiai taip pat galima išmatuoti Rytų Europą tašėmis pagal Gariūnus. Eksperimentui reikia suolo ir poros dykų valandų iki traukinio, pavyzdžiu, Sofija–Kišinovas.

Veskit akimis per stoties salę arba peroną. Žvilgsnis užklisiai už krepšių, kurių raštai primena škotišką kiltą, o gamybos būdas – lietuvišką piršlio juostą, tik austą ne iš linų mėlynų, o iš polietileno. Krepšio prigimtis klajūniška. Jo šaknys, kaip ir Lietuvos kontūro bei vėliai spalvą, Afrikoje. Nigerija 1983 m. iš šalies išprae apie milijoną ganiečių, tie gana greitai turėjo susidėti gyvenimus į krepšius. „Shell“ tuo metu Nigerijoje siurbė naftą ir besiurbdami vis išlaistydavo pro šalį. Tad ganiečiai, besiurosdami kelionei, prisidžiovino tų naftos balų ir, sukarpę jas juostelėmis, pasisiuvo didžiulius krepšius su užtrauktuais iš Dramblio Kaulo, kurį rado ant Kranto. Ir, kaip visas pasaulis mėgsta, išvažiavo į Londoną. Londonė žmonės kurį laiką su tais krepšiais panešiojo skalbius iš skalbyklas, paskui jiems pabodo ir su visais savo plautais ir neplautais skalbiniais išsiuntė tuos krepšius į rytus. Išsiuntė laivais, nes Londonas yra sala, ir su mikruku ten nenuvažiuosi, čia tau ne į Rusnę pavasarį. Krepšius, pilnus britų marškinelių su „Kelly Family“ nuotraukom ant krūtinės, iškrovė Gdanske, kuriamo tuo metu dėl ūsuoto suvirintojo kaltės vyko streikas, didelis kaip Atėnuose vakar arba Akropolyje per Kūčias. Tuos krepšius visi būtų pamirše, jei ne marškinelai su „Spice Girls“ ant pilvo. Šituos prisiminę, sulékė spekulenkai iš Gdansko apylinkių, patys kytriausi – net iš Soldino, ir jau minėtus krepšius Hanzos pirklių papratimui išvežė dar labiau į rytus, į miestą Šventaragio slėnyje su dvemis ir trimis bokštais – vienu Gedimino ir dvimi Vilniaus termofikacijos elektrinės Nr. 3. Pastarųjų papédėje, ties Gariūnų priemiesčiu, visus tuos krepšius ir paliko. Vietiniai žmonės, apie tuos krepšius išgirdę, metė kasdienius Nepriklauso-mybės įtvirtinimo darbus ir sulékę narstę tuos krepšius ir tašę, dėl ko jie iš krepšių virto tašėmis. Tašėmis pagal Gariūnus. (Kai kurie tas tašės dar vadina „gariūnskom tašėm“, bet taip kalba žmonės, besigėdijantys tokią paimti į rankas, nes visą paauglystę rengési mamos iš tos tašės nupirktais rūbais. Žmogus, suprantantis, kiek vargo telpa į tokią tašę, jos taip nevadina.) Baigusios darbą Gariūnuose, jos toliau ėmė keliauti, kaip dera elgtis tikram vakariečiui pensininkui. Dėl to dabar jų ir reikia ieškoti ten, kur prasideda ir baigiasi kelionės. Rytuose tam vis dar tinkamiausios geležinkelio stotys.

Tašių pagal Gariūnus žmonės dažniausiai laiko jas globodami, taip, kaip savo terbeles laiko tie, kurie matė nepriteklių ar deficitą, užaugo vieną kartą visam gyvenimui perkamų ir sugedus taisomų daiktų laiku. Taip savo rezginę laiko senukas, kurį paimate pavežti iš kolektyvino sodo. Jei neturi savo automobilio, jis dar būtinai laiko si už virš durelių esančio ranktūrio. Šitaip pat Vilniaus

troleibusuose likus stotelei iki išlipimo savo rankinukus suima ir laiko pagyvenusios moterys. Paima juos abiem rankom ir laiko pasidėjusios ant kelių, tarsi nespėtu jo pašiupti atsidarius durims ir bijotų jį palikti troleibuse. Tai byloja apie drovą, kruopštumą ir norą kiek pristabdyti per greit pro šalį lekiantį gyvenimą. Dėl to greičio žmonės su tašėmis pagal Gariūnus visada turi papildomą atsargos kiekį visiems gyvenimo atvejams. Jei keliauja traukiniu Varšuva–Krokuva, stovės pasiruošę išlipti jau kur nors Krokuvos priemiesčiuose, likus 15 minučių iki atvykimo. Tie, kuriems kelionė, priešingai nei žmonėms su tašėmis pagal Gariūnus, nėra nekasdieniška prabanga, o tiesiog judėjimas iš taško A į tašką B, puikiai supranta, kad 15 minučių nuo Krokuvos priemiesčių iki Krokuvos centrines stoties nėra trumpesnės nei, pavyzdžiu, 15 minučių septynioliktu troleibusu nuo Kalnų parko iki Šiaurės miestelio. Tad jei turi tik vieną krepšį, nereikia pasiruošti išlipti jau ties „Menų gimnazija“. Tačiau rytų europiečiai su tašėmis pagal Gariūnus kupini atsargos, nes gyvenimas juos mokė ir mokė, kad šito per daug būti negali. Ir apskritai jie dažnai keliauja iš reikalo, mažiau – iš malonumo. Reikalas neišvengiamai susijęs su vežamų dalykų kiekiu. Tad kuo daugiau rytų europietis gali nuvežti, tuo didesnis akstinas leistis į kelionę. O poreikis nuvežti kuo daugiau dažnai atvirkščiai proporcingsas žmogaus su taše pagal Gariūnus finansinei būklei. Rytų žmogus mėgsta talpą bagažą ir teikia šitai dimensijai daugiau dėmesio nei grožiui. Neišgalėdamas pirkti, maitinti, rengti „tam kartui“, kaip tai daro jo amžininkas iš Vakarų, rytų europietis vežasi krūvą nuolatinio naudojimo daiktu. Vakariečio krepšys dažnai kainuoja kelis kartus daugiau nei jo turinys, rytų europiečio – atvirkščiai. Jų svoris atvirkščiai proporcingsas oriai laikysenai, ir žmogus su taše pagal Gariūnus sulinksta, ties dilbiu ištempia gyslos, o vakarietis gali žengti elegantiškai, persimetęs krepšį per dilbi.

Seniai, praėjusio trečadienio vakarą, sėdėjau Vilniaus stoties pirmame perone, buvo paskutinė žiemos diena, kvepėjo mazutu, kaip kvepia tik Rytų Europos stotys, ir Rytų aktyvumas perone buvo šešios tašės pagal Gariūnus.

KAROLIS KAUPINIS

Autorius nuotrauka

Redaktorius: Žydrūnas Drungilas (zydrunas.d@gmail.com).
Dailė: Aistė Paulina Virbickaitė.
Paveldas: Juozas Šorys.
Kalbos redaktorė: Audrė Kubiliūtė.
Maketas: Zita Remeikienė.
Direktorė: Lina Černiauskaitė.
Finansininkė: Danuta Churtasenko.
Savaitraštis išeina penktadieniais.
Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.
Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“.

ISSN 1392-7760. 3 spaudos lankai.
Indeksas 0109. Tiražas 1560 egz.
Redakcijos adresas: Mėsinų g. 4,
01133 Vilnius. Telefonas: 261 37 70.
Elektroninis paštas: satenai@takas.lt.
www.satenai.lt; www.culture.lt/satenai.
Spausdino UAB Ukmergės spaustuvė.
Vasario 16-osios g. 31, 20131 Ukmergė.

„Šiaurės Atėnų“ remia: Kultūros
rérimo fondas; Spaudos, radio ir

televizijos rérimo fondas 2012 metams
suteikė 100 000 Lt paramą projektui
„Šiaurės Atėnai“: kūrybos ir kritikos paralelės“
(p. 1–3, 8–12).

**Redakcijos ir autorių nuomonės
nebūtinai sutampa.**

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondo“ sąskaita
AB banke „Swedbank“ (kodas 73000)
LT36 7300 0100 0000 7071.

GINTAUTAS LESEVIČIUS

*lauryno katkaus
barzdai*

turiu tokį pomėgi --
profesine liga pavadint
negalečiau labiau neprofesine
nors jau išsiprofint baigiu --
buriu iš veidų ateiti --
iš mordū buriu feisų smailų
visokių snukių kur
plytos prašo – iš mimikų
darau mimikrijas taip sakant
kartu siaubinga ir juku –
geriausia aišku viešajam
transporte ciokint objektui
take'inant his / her time
tuo pačiu galit ir žaidinimą
kas ilgiau išžiūrės
sužaist – išduosiu
proftechninį sekretą
norintys šiame biznyje
succeed'int teieško deformacijų –
teorinė dalis gi aprašyta
merfio dėsniuose

j. b-nas

nieko nepasakysi prie bajorio
buvo bachūrėlis sutartumėm –
šitaip užsikoduoti intymą
kad tik paršiukų kriu-kriukų
žodynėlyje perskaičius dašuto
pyptonas – neapleidžia
ištarimas jog aš čia vienas
pro ašaras laginu o visi jau
seniai žino kas buvo išdurtas
ta striela su kietu el

exit →

poezija man šventas reikalus
šventai rašau labai šventas eiles
ir nesuras ironijos nė lašo zoilis
joks nėra čia aistrų tinto brasso
rodos net rimuot ēmiau netyciom
lietuviaciui vyčiui išjojus pas mergu
atėjo galas sūnui ryčio – rytas gimi
tinka tinkui vinkui – vaivos rykštė
krykščiau suvystytas krykštiu
sutramdytas prastu marškoniu vėl
kai greitukė išveš bet aš optimistas
lieku ir sakau kad greitukas ant
pasaulio virtuvės stalo niekad
o niekad nesibaigs

